

Számnévi osztályozószók a nurisztáni nyelvekben*

Hegedűs Irén

PTE BTK Anglisztika Intézet, Angol Nyelvészeti Tanszék

Classifiers in Nuristani languages have not yet been investigated, so this study intends to provide a preliminary picture about their nature and use, and thus correct the view that numeral classifiers are absent in this group of Indo-Iranian languages. After a short historiographical introduction to the study of classifiers, the issue of terminology is discussed briefly. The analysis of the Nuristani classifiers ‘grain’ (for small round objects), ‘branch’ (for extremities and clothes) and ‘wall’ (for buildings) reveals conceptual parallels with classifier use in Southeast Asian languages as well as Chinese. The emergence of numeral classifiers in Nuristani can be explained by the mechanism of code-copying, which means the recruiting of native lexemes for serving a morphosyntactic function acquired in areal contacts.

Keywords: numeral (sortal) classifiers, Nuristani languages, Southeast Asian languages, Chinese classifiers, code-copying

Kulcsszavak: számnévi (szortális) osztályozószók, nurisztáni nyelvek, délkelet-ázsiai nyelvek, kínai osztályozószók, kódmásolás

1. Bevezetés

Az osztályozószók azonosítása, szemantikai kiterjesztésük és morfoszintaktikai funkciójuk leírása egyre több figyelmet kap mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban. Az indoiráni nyelvek egy kis csoportjára, a nurisztáni nyelvekre¹ vonatkozó ilyen témájú tanulmány eddig nem

* Köszönettel tartozom a kézirat két bírálójának a részletes értékelésért és tanácsaikért, valamint Andor József és Dékány Éva nyelvész kollégáimnak a témáról folytatott konzultációkért. Az itt kifejtett elgondolásokért kizárólag a tanulmány szerzője felelős.

¹ A nurisztáni csoportba az alábbi négy nyelv sorolható: askun, kati, praszun, wajgali. Egyes szerzők ötödikként említik a tregami nyelvet, de az valószínűleg a wajgali nyelv egy dialektusa. A nurisztáni nyelvek osztályozásának problémáiról l. Hegedűs (2011) és Blažek – Hegedűs (2012). A dolgozatban Délkelet-Ázsia számos kevésbé ismert nyelvéről is szó esik, ezek magyar megnevezésének helyesírásában Ligeti (1981) elveit követtem.

született. Egy rövid tudománytörténeti bevezetést követően a dolgozat utal az osztályozószók definíciójának bizonytalanságaira, és terminológiai javaslatot tesz a magyar nyelvű szakirodalom számára. A nurisztáni nyelvek néhány adatának áttekintése arra enged következtetni, hogy konceptuális párhuzamok léteznek a nurisztáni és a „klasszikus”, délkelet-ázsiai osztályozószók használatában, valamint fogalmi kiterjesztésük kognitív szemantikai mintázatában. A nurisztáni nyelvekben areális kontaktushatásnak tulajdonítható az osztályozószók megjelenése. Létrejöttük főként kódmásolással történhetett, azaz olyan belső etimológiájú lexikai elemek grammatikalizációjával alakultak ki, amelyek jelentésükben egyeznek a délkelet-ázsiai osztályozószók alapjául szolgáló lexémákkal.

A görög-latin grammatikai hagyományban a 16–17. századot megelőzően az osztályozószók nem szerepel(het)tek, mivel az európai nyelvekben nem jellemző, illetve nem kötelező ezek használata. Az európai nyelvudomány számára az osztályozószók felismerése és tudománytörténeti szempontból korainak tekinthető leírása leginkább a kínai nyelv európai grammatikusainak köszönhető, akik felfigyeltek a kínai nyelvnek erre a strukturális sajátosságára. Chappell – Peyraube (2014: 121–122) még úgy vélték, hogy a legkorábbi utalás a nyelvtani osztályozás jelenségére egy 1620/1621-ben keletkezett, spanyol nyelvű, kéziratos kínai nyelvtenban fordul elő, amelynek szerzője Melchior de Mançano misszionárius. A számnevek felsorolása után Mançano egy 80 tételből álló listát közölt, és ebben a listában olyan lexikai elemeket különített el, amelyeket úgy nevezett meg, hogy „egyéb sajátos számnevek bizonyos dolgok megszámlálására”.² A lista példákkal illusztrálja az egyes szavak használatát, és rövid magyarázatokat is fűz hozzájuk.

Mançano munkáját azonban néhány évtizeddel megelőzően, egy másik spanyol nyelvű műben is előfordul a nyelvi osztályozás jelenségének leírása. Los Reyes 1593-ban készült munkája a Mexikóban ma is beszélt közép-amerikai mixtek nyelvet írta le, és bár partikuláknak nevezte ezeket az elemeket, teljesen világosan látta, hogy ezek funkciója az, hogy a főneveket szemantikai csoportokra osztja (mint pl. szent lények, fák és fából készült dolgok).³ Sőt azt is felismerte, hogy az egyes partikulák

² A spanyol eredeti megfogalmazás: „otros numerales propios para contar cosas particulares” (Mançano 1620–1621, Folio 23r, <https://bipadi.ub.edu/digital/collection/manuscripts/id/29690>).

³ Az osztályozásról a 17–20. oldalon szól (Capitvlo IV: De las particulas o sillabicas adjeciones relatiuas).

melyik lexémából származtathatók (további részleteket l. Kilarski 2013: 109).

Az angol nyelven kiadott 19. századi kínai grammatikákban még segédszónak (*auxiliary word / auxiliary substantive*) nevezték az osztályozósókat, de pl. Edkins (1853) már megkülönböztette a valódi osztályozói funkciót betöltő elemeket a mértékegységet jelölő vagy kollektív jelentésű elemektől (l. Chappell – Peyraube 2014: 314). Az angol *classifier* mint szakterminus az *OED* szerint⁴ először Summers 1863-ban kiadott kínai grammatikai leírásában fordul elő. Bár jobbnak tartotta az *appositive* címkét, Summers így írta le a kínai osztályozósók, illetve számlálószók (*numeratives*) használatát az angollal összehasonlítva:

„A hozzárendelő viszonyban kapcsolatban meg kell vizsgálnunk azt a nagy főnévi osztályt, amelyet a számlálószók vagy osztályozósók használata különböztet meg. Ezek olyan szavainknak felelnek meg mint *gust of wind* [széllökés], *flock of sheep* [juhnyáj], *cup of wine* [pohár bor]. A *gust, flock, cup* szavak nem genitívuszi vagy birtokos esetben állnak, hanem a *szél, juh, bor* szavakhoz való hozzárendeltségben. A kínaiak társalgásban kiterjesztik az ilyen szavak használatát minden tárgyra; azt mondják például a *legyező* szó esetében, hogy 'egy nyél legyező', az *út* szóra 'egy hosszúság út'. Ezek itt *appositívok* néven szerepelnek, amely terminus helyénvalóbb, mint a numeratívok [számlálószók] vagy osztályozósók.” (Summers 1863: 47, §105)

A fenti idézetből az tűnik ki, hogy bár a *classifier* szó első előfordulását az Oxford Szótár Summers munkájában találta meg, a terminust nem Summers használta elsőként. Ez annak alapján egyértelműsíthető, hogy Summers az ilyen főnevekről azt állítja, hogy ezeket illetik 'numeratives' vagy 'classifiers' néven, vagyis számára már ismert volt a *classifier* terminus. További kutatással talán kimutatható lesz az angol *classifier* szó korábbi, Summers grammatikájának megjelenése előtti előfordulása.

Az angol nyelvű szakirodalom a *sortal classifier* és *mensural classifier* kifejezéseket használja (főnévként: *sortals, mensurals*). A magyar nyelvű (főként filozófiai) szakirodalomban előforduló szortális osztályozósó helyett a nyelvészetben szerencsésebbnek tartom a fajta-osztályozósót,

⁴ L. *OED Online* (Third Edition, November 2010), s.v. *classifier* n., www.oed.com/view/Entry/33901 (2020.01.22.)

míg a menzurális helyett a mérték-osztályozószó terminusokat, mert ezek átlátható módon magukban hordozzák lényeges, fogalmi különbözőségeiket.⁵ A számnévi osztályozószóknak van egy harmadik típusa is, amelyet ritkábban tárgyal a szakirodalom: a kollektív vagy csoport-osztályozószók. Példaként általában az európai nyelvekből olyan szavakat szoktak említeni, amely állatok csoportját jelöli, mint az angol a *swarm of bees* 'egy raj méh', *two packs of wolves* 'két farkas'. Ennek a típusnak a hovatarozása vitatott: egyesek fajtaosztályozóként, míg mások mértékosztályozóként kategorizálják (az eltérő nézetekről l. Beckwith 2007: 67–93). A fajtaosztályozó funkciója, hogy az osztályozó nyelvekben a megszámlálhatóság szempontjából neutrális főneveket individualizálja és megszámlálhatóvá teszi. Ezzel szemben a csoportosztályozó (mint a *swarm* vagy *pack*) egy olyan lexéma, amely megszámlálható főneveken alapuló egységet nevez meg, amely egységek aztán mértékegységszerűen viselkednek. Ám a csoportosztályozó nem teljesíti azt, ami a valódi mértékosztályozó feladata, hogy mennyiséget azonosítson, hiszen a csoportosztályozó esetében az egyedek száma nehezen megszámlálható vagy a számlálási kontextusban nem fontos. Nézetem szerint azért is jobb a csoportosztályozókat egy külön, harmadik kategóriaként kezelni, mert az európai nyelvekkel szemben a tipikusan osztályozó nyelvekben a csoportosztályozók inkább emberekre vonatkozó szavakhoz kapcsolódnak (mint például a kínai *-men*) és nem többes számot jelölnek, hanem egy adott személyhez kapcsolódó emberek csoportját (l. Li 2013: 89, lj. 6.).

2. Az osztályozószó definíciójáról

A nyelvtudományi kutatásokban az osztályozás jelenségének tanulmányozása sok problémával küzd, amelyek között a legsúlyosabb a standard terminológia használatának a hiánya, illetve az ebből adódó ellentmondások. Egy meglepően szélsőséges példaként hoznám fel a nepáli nyelv leírásaiban előforduló ellentmondásos helyzetet. A nepáliiban egyes szer-

⁵ A *sortal classifier* magyar megfelelőjeként az *egyéni osztályozó* kifejezést használja Agyagási és Dékány (2019: 42, passim). Ez megfeleltethető lenne az *individuáló* szónak, amelyet a *szortális* szó szinonimájaként a filozófiában használnak. Az *individuáló* szót azonban megkülönböztető, szétválasztó értelemben használják a filozófiában, viszont a szortálisok nyelvi szerepe nem egyszerűen az individualizáció, ezért az *egyéni osztályozó* elnevezést nyelvészeti terminusként nem tartom szerencsésnek.

zők (pl. Matthews 1998: 54; Riccardi 2003: 612) két számnévi osztályozót azonosítanak: *-ta* (emberekre vonatkoztatva) és *-(au)ta* (minden más élő vagy élettelen dologra). Ugyanakkor van olyan szakember is, aki kétszáz osztályozószót említ (pl. Pokharel 2010: 53). Ez a nézetkülönbség csak részben tulajdonítható a nepáli nyelv areális nyelvészeti meghatározottságának vagy a dialektusok területi sajátosságainak, és inkább azzal magyarázható, hogy a nyelvészeti leírások eltérő definíciókon alapulnak. Pokharel (2010) adatait kritizálva és megszűrve Kilarski – Tang (2018: 4) mindössze tíz fajta-osztályozószó létét erősítik meg a nepáli nyelvben, a többi mérték-osztályozószónak értékelik.

A fajta-osztályozószók és a mérték-osztályozószók között fontos szigorú különbséget tenni. A megkülönböztetés hiányában elvileg minden nyelvre kimondható lenne, hogy számnévi osztályozó rendszerrel rendelkezik, ahogy ezt már Croft (1994: 151–152) is hangsúlyozta. A mértékosztályozás nyelvi eszközei univerzálisnak mondhatók, mert a számlálás folyamatában minden nyelvnek szüksége van mennyiségi, egységnyi meghatározás kifejezésére. A számnévi osztályozószók mellett a főnévosztályozó rendszerek leírásában és elemzésében sem jobb a helyzet a terminológia használatában, ahogyan erre pl. Fedden – Corbett (2017) tanulmánya is rámutatott.

A szakterminusok pontos meghatározásának fontosságára leginkább Colette Grinevald hívta fel a figyelmet, és erőfeszítéseket tett a terminológiai rendszerezésre (Grinevald 2000, 2004).⁶ Munkámban Grinevald elveit követem, aki az osztályozó rendszereket morfoszintaktikai szempontból négy fő típusba sorolta (l. Grinevald 2000: 62–69, 2004: 1018–1024):

1. számnévi osztályozás, amely a felsorolás, számolás nyelvi megformálásában jelentkezik,
2. főnévosztályozás, amelynek mondattani funkciója a determinálás (pl. határozott névelő szerepét töltheti be);
3. birtokososztályozás, amely a birtokosjelölőhöz kapcsolódik, de a birtokolt dolgokra vonatkozó szemantikai információt tartalmaz (pl. arra vonatkozóan, hogy az egy elidegeníthető dolog, ehető dolog, stb.);
4. igei osztályozás, amelyben az osztályozó mindig az igéhez kapcsolódik, de a cselekvés tárgyát osztályozza.

⁶ Korábbi nevén Colette Craig, ezért publikációi két különböző vezetéknev alatt jelennek meg.

E négy fő típus közül az első, a számnévi osztályozás a leggyakoribb előfordulású.⁷ Ezen belül szemantikai szempontból két altípust különböztet meg Grinevald (2000: 64): a „szortális vagy valódi osztályozószók és a menzurális vagy kvantitatív osztályozószók, amelyek a mértékterminusokkal rokoníthatók”. Ebből a megfogalmazásból kitűnik, hogy Grinevald a fajtaosztályozókat tartja igazi osztályozószóknak, amivel teljes mértékben egyetértek. Viszont ezt a kettős felosztást kiegészíteném a fentebb már említett harmadik altípussal, a csoport-osztályozószókkal.

Bár főnév-, birtokos- vagy igei osztályozásra mutató jeleket nem találtam a nurisztáni nyelvekben, a számnévi osztályozó típusra jellemző vonások egyértelműen fellelhetők a nurisztáni nyelvekben, ezért a továbbiakban erre a fő típusra, ezen belül is a fajta-osztályozószókra fogok összpontosítani. A mérték-osztályozószó nem érinti az osztályozott elem lényegi tulajdonságát, csupán véletlenszerű, alkalmi jellemzője az osztályozott elemnek. Emiatt a mérték-osztályozószóként használt lexéma szemantikailag nem üresedhet ki. Ezzel ellentétben a fajta-osztályozószók használata sokkal korlátozottabb, mert ezek kategorizálják az adott főnevet valamilyen szembeszőkő (száliens) jegye alapján, vagyis állandósult viszonyban vannak azzal, ahogy ezt Tai és Wang hangsúlyozták:

„Az osztályozószó a főnevek egy osztályát kategorizálja azáltal, hogy olyan száliens perceptuális tulajdonságaikat emeli ki, akár fizikális, akár funkcionális alapon, amelyek állandósulva társulnak a főnévosztály által megnevezett entitásokhoz; a mértékhatározószó nem kategorizál, hanem a főnév által megnevezett entitás mennyiségét jelöli” (Tai – Wang 1990: 38).

Hogy a mérték és a fajta szerinti osztályozási típusok valóban megkülönböztethetők-e egymástól, illetve milyen tesztelési eljárással lehet ezt megoldani, sok vitát gerjesztett, főként a kínai nyelv kapcsán. Her – Hsieh (2010) meggyőzően érvelnek amellett, hogy a két típus jól szétválasztható, és a különbözőségük mibenlétét az arisztotelészi és kanti filozófiai rendszerre alapozva magyarázzák. Szerintük a fajta-osztályozószókat

⁷ Megtalálhatók minden délkelet-ázsiai nyelvben (ez az egyik legfontosabb „melegágya” a számnévi osztályozásnak), valamint több kelet-ázsiai nyelvben (pl. a kínaiiban, a japánban), továbbá az óceániai nyelvekben és az amerikai kontinensen egyaránt. Elterjedésüket l. a WALS [= *World Atlas of Language Structures*] adatbázisában; Dryer – Haspelmath, (eds), 2013; <https://wals.info/feature/55A#2/26.7/149.2>; példákat és elemzésüket l. Grinevald 2000: 63–64.

úgy kell tekinteni, mint az arisztotelészi értelemben vett esszenciális, lényegi tulajdonságot jelölő nyelvi eszközt, vagyis a fajtaosztályozó (kanti értelemben) analitikus megállapítás, amely kiemel egy meglévő tulajdonságot. Ezzel szemben a mértékosztályozó egy véletlenszerű jellemzőt ad az osztályozott dologhoz, azaz a kanti értelemben vett szintetikus (az alanyt magyarázó) ítéletet fejez ki. Tehát a mértékosztályozó csupán esetleges kapcsolatban áll az osztályozott dologgal. A szembenállást a kínai nyelv alábbi két példájával világítják meg: *yi wei yu* (egy CL_{farok} hal) 'egy hal' ↔ *yi tong yu* 'egy vödör hal' (Her – Hsieh 2010: 543). A különbségtétel tesztelésének vizsgálata (Her – Hsieh 2010: 529–541) azzal zárult, hogy a fajtaosztályozók zárt halmazt alkotnak és szemantikai értékük lehet nulla, míg a mértékegység kifejezésére használható szavak halmaza nyitott és változhat, szemantikai szerepük meghatározó. A mértékegység előtti számnév pedig csak a mértékegységre vonatkozik, nem a főnév által jelölt dologra.

A „klasszikus” értelemben vett számnévi osztályozó nyelvekre (mint a mandarin, burmai, thai) sajátosan jellemző, hogy a számnevet tartalmazó kifejezésekben kötelező az osztályozósó használata. Az ilyen nyelvekben a számnevet tartalmazó kifejezésekben az osztályozósó hozzárendelése a beszélő számára szemantikai szempontból nem mindig átlátható módon történik, mert az eredeti, perceptuális alapon kialakult rendezőelv az osztályozósó és az osztályozott főnév között elhomályosulhat.

A számnévi osztályozó rendszereket vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy felállítható egy skála, amelynek egyik végén a „klasszikus”, szigorúan osztályozó nyelvek (mint a kínai) állnak, míg ellentétes végén a kevésbé szigorúan osztályozó rendszerű nyelvek. A két végpont között az osztályozósók használatának jellemzői többé vagy kevésbé erőteljesen nyilvánulnak meg, és diakrón szempontból a nyelvek elhelyezkedése ezen a skálán nem rögzített, vagyis elmozdulhatnak valamilyen irányba attól függően, hogy az osztályozók használatának egyes jellemzői erősödnek vagy gyengülnek. Ezeket a jellemzőket foglaltam össze az 1. ábrában.

gyenge	→		erős
az osztályozószók használata:			
nem kötelező			kötelező
az osztályozószók gyakorisága:			
esetleges	egyedül	egyedül és mellett	minden számnév mellett
az osztályozószók jelentése:			
átlátható	átlátható / elhomályosult		elhomályosult
az osztályozószók eredete:			
kölcsönzés / kódmásolás			saját, belső etimológiájú
az osztályozószók kora:⁸			
új keletkezésű			archaikus
az osztályozószók típusa:			
csak mértékosztályozók			fajta-osztályozók és mérték-osztályozószók

1. ábra: A számnévi osztályozó rendszerek skálája

A számnévi osztályozószót használó nyelvek egyes jellemzői eltérő besorolásúak lehetnek ezen a skálán. Ennek megfelelően pl. a nurisztáni nyelvek fajta-osztályozószói szemantikailag jól átláthatók, így ebből a szempontból a nurisztáni 'gyenge' besorolású, ugyanakkor az osztályozószók etimológiai szempontból belső keletkezésűek, tehát ebben 'erős' jelleget mutatnak a nurisztáni nyelvek. Ha az egyes jellemzőkhöz pontszámokat rendelünk (gyenge = 1, közepes = 2, erős = 3), akkor az összpontszám alapján sorolhatóvá válnak az adott nyelvek. A skála természetesen finomítható további jellemzők hozzáadásával, illetve az erős és gyenge végpontok közötti átmenet részletesebb kidolgozásával.

3. A fajta-osztályozószók kognitív megközelítésben

Általánosabb értelemben véve is jelentős kognitív nyelvészeti vetülete lehet annak, hogy az osztályozószók kialakulásában, illetve a kapcsolódó grammatikalizációban milyen szemantikai fejlődési útvonalak és minták ismétlődnek a világ nyelveiben. A kognitív idegtudományi vizsgálatok, amelyeket afáziás vagy agyi sérülést szenvedett páciensekkel végeztek, már évtizedek óta utalnak arra, hogy a sérült agyi területtől függően más-más lexikai-szemantikai szócsoportok kerülhetnek blokkolás alá (egy ilyen korai kutatás példája Goodglass et al. 1966). Ezek a vizsgálati eredmények megerősíteni látszanak a neurológiai teszteléstől független

⁸ Főként írásbeliséggel rendelkező nyelvek esetében.

nyelvtipológiai tanulmányok következtetéseit.⁹ Agyi trauma következtében a sérült alanyok beszédében érintett szemantikai kategóriák többnyire megegyeznek azokkal a szemantikai címkékkel, amelyek a főnévi osztályozásban tipikusan előfordulnak. Például a világ nyelveiben gyakori, hogy a 'gyümölcs' jelentésű szavak osztályozószóvá fejlődnek, és ezzel párhuzamba állítható az a neurológiai tünet, hogy egy betegnek az aktív szókincséből éppen a gyümölcsnevek eshetnek ki, amikor az élelmiszerek megnevezése a feladat. Vagyis feltételezhető, hogy kategória-specifikus az, ahogyan a szókincs előhívásának képessége sérül. Ennek alapján felmerült az a hipotézis, hogy esetleg univerzális, kognitív alapja lehet a nyelvi osztályozásnak. A szemantikai mezők blokkoltságáról a szakértők egyelőre nem tudnak bizonyosat állítani, de a finomabb képalakotási módszerek megjelenésével várható, hogy a közeljövőben egyértelműsítetthetvé válnak ezek a feltételezett összefüggések.

A számnévi osztályozószók kognitív nyelvészeti megközelítésében Kießling (2018) a niger-kongói nyelvek számnévi osztályozói rendszerét vizsgálta diakrón szempontból. Ennek alapján csoportosította azokat a lexikai elemeket, amelyek az osztályozószók forrásai (l. 1. táblázat).

1. táblázat: A számnévi osztályozószók lexikai forrásai a niger-kongói nyelvek alapján (Kießling 2018: 38)

Lexical sources of classifiers	
Basic level terms:	'person', 'people', 'child', 'mother', 'thing'
Botanical terms:	'tree (trunk)', 'fruit', 'grain', 'stock', 'pod', 'leaf', 'stick', 'palm kernel'
Body part nouns:	'body', 'eye', 'hand', 'breast', 'finger', 'skin', 'head'
Terms of aggregation and partition:	'bunch', 'bundle', 'heap', 'lump (of clay)', 'bottom', 'part', 'piece', 'half'

Ezek a niger-kongói sémák visszaköszönnek más földrajzi területek nyelveiben is, és jól megfeleltethetők más osztályozó nyelvekben megfigyelhető mintáknak. Az alapszintű jelentést hordozó szavak (*basic level terms*), a növénynevek és a testrészek megnevezései igen gyakran szerepelnek forrásként a délkelet-ázsiai osztályozó nyelvekben (l. Burusphat 2014). Évtizedekkel ezelőtt az osztályozószók eredetét kutatva már Green-

⁹ A neurológiai tesztelés és a tőle független nyelvészeti kutatások eredményei közötti részleges átfedésekről l. pl. Lobben (2012) tanulmányát.

berg (1972 [1990]: 189) is olyan jelentéseket sorolt fel mint 'ember', 'fa', '(növényi) tő', 'szár', '(gabona)szem', 'darab', stb. Aikhenvald (2000: 353–354) szerint leggyakrabban az alábbi szemantikai mezők elemeiből kerülnek ki az osztályozói funkciót szolgáló morfémák:

- (a) testrésznevek,
- (b) 'férfi', 'nő' jelentésű szavak és rokonságnevek, vagy fontosabb állatok neve,
- (c) generikus főnevek vagy fölérendelt fogalmat kifejező főnevek (*superordinate nouns*),
- (d) egység számlálók,
- (e) olyan szemantikai csoportokba tartozó szavak, amelyek kulturális jelentőséggel bíró tárgyak (pl. 'csónak') vagy specifikus, kultúrafüggő fogalmak megnevezése.

A testrésznevek közül a 'fej' az egyik legelterjedtebb forráslexéma az osztályozó nyelvekben, így pl. a 'fej' jelentésű szó grammatikalizálódott számnévi osztályozószóként a közép-amerikai totonak nyelvben (*aq* < *akan*, Levy 1994, 1999), vagy a Kamerunban beszélt (a niger-kongói nyelvcsaládhoz tartozó) nyemboon nyelvben (Aikhenvald 2000: 356). A Vietnámban és Kambodzsában beszélt dél-banári (chrau, mnong gar és rom) nyelvekben a *voq* 'fej' általános osztályozószó, amely állatok neve mellett szerepel (Adams 1989: 77), akárcsak a nurisztániban, valamint az India területén és Tibetben beszélt számos nyelvben.

A számnévi osztályozószók földrajzi eloszlását a WALS online adatbázisa részletes térképen ábrázolja. A nurisztáni nyelvek közül csak a wajgali szerepel ezen a térképen (l. Függelék), és – Nichols 1992-es munkájára hivatkozva¹⁰ – a térkép jelölése tévesen azt jelzi, hogy nincsenek számnévi osztályozók ebben a nyelvben. Ez a pontatlanság is mutatja, mennyire alulreprezentáltak vagy láthatatlanok a nurisztáni nyelvek a nyelvtipológiai kutatásokban, másrészt figyelmeztető jel, hogy az ilyen adatbázisok információi hiányosak, elavultak lehetnek. A wajgali nisej dialektusában Degener (1998: 222–224) több fajta-osztályozószót is említ. Többek közt az állatok számlálásakor használják a *šar* 'fej' szót, amely ugyanebben a funkcióban más nurisztáni nyelvben is megvan. A kati nyelv nyugati katavari dialektusában *šor* 'fej' alakban jelenik meg, pl. *sut šor čiprómei* 'hét {CL_{fej}} aprójóság (kecske és juh)' (Grjunberg

¹⁰ Nichols (1992) számára akkoriban a wajgaliról csak egyetlen forrás állt rendelkezésre: Morgenstierne (1954).

1980: 284), illetve Strand (2011b) szerint a keleti katavari alak *šoř*, a kamviri dialektusban *šâr'a* (kecskék és juhok számlálására használva). Bár ennek a szónak az etimológiai megfelelője létezik az askunban (*šā* 'fej') és a praszunban (*šə, ša* 'állat, marha'), számlálószóként való használatukra nincs példánk ezekből a nyelvekből. Mindezek ellenére elfogadhatónak tartom, hogy Strand (2013) egy rekonstruált nurisztáni alakot is említ: **šâra* 'fej (állatállományra vonatkoztatva)'. Ennek a szónak indoárja (*šr-â-ya-* 'fej', l. CDIAL № 12694) és dard megfelelői is léteznek, de ezekben a nyelvekben osztályozószóként vagy számlálószóként nem jelennek meg, tehát nem feltételezhető, hogy ezekből a nyelvekből kölcsönözte volna a wajgali vagy a kati nyelv. Az iráni nyelvekben is használatos a 'fej' számlálószóként, de alakja nem kapcsolható a nurisztáni szóhoz (v.ö. pl. perzsa *ra's*, amely bizonyára arab kölcsönszó: *raʔs* 'fej').

Azokban a nyelvekben, ahol az osztályozási rendszer régóta fennáll, azaz archaikus, az osztályozásban használt elemek jelentése és annak motivációja idővel elhomályosulhat, mert az adott elemek (akár többszöri) szemantikai kiterjesztés útján fejlődhetnek. Ennek következtében a mai beszélők számára már nem mindig felismerhető a logikai kapcsolat a nyelvi jel és az általa ugyanazon kategóriába sorolt, látszólag igen eltérő tárgyak, dolgok között. Vannak nyelvek, amelyekben úgynevezett 'jelentésnélküli' osztályozószók is használatosak, pl. a thai nyelvben a *lêm* és a *na* (l. Placzek 1978). Az ilyen archaikus osztályozó rendszert használó nyelvek elsajátításának folyamatában az osztályozószók helyes kiválasztása nehézséget jelenthet az anyanyelvi elsajátításban, vagy még inkább az adott osztályozó rendszerű nyelv mint idegennyelv elsajátításában vagy tanításában. Erre vonatkozó adatokat számos olyan tanulmány közöl, amelyek a nyelvésajátítás folyamatát vizsgálják, pl. a kínai-ban (Li – Cheung 2016; Liang 2008), a japánban (Yamamoto 2005), vagy a jukaték-maja nyelvben (Pfeiler 2009).

4. Az osztályozószók előfordulásának areális kontextusa

Az indiai szubkontinensen az osztályozószók különböző fokú elterjedéséről számos nyelv alapján van ismeretünk, és a szakirodalomban megjelent leírások olyan nyelvekről szólnak, amelyek négy különböző nyelvcsaládot képviselnek:

- (a) az indoeurópai nyelvcsalád indoárja nyelvei: főként az északkeleti terület nyelveiben fejlett a számnévi osztályozószók rendszere, így a bengáli, asszámi, orijá és maithili, maráthi nyelvekben (l. Emeneau 1956) és az eddig szinte ismeretlen szurdzsapuri nyelvben (Lahiri 2018);
- (b) tibeto-burmai nyelvek: mizo, galo, tagin, boro, garo, rabha, dimasa, kokborok (osztályozószók nagy számban fordulnak elő) (Joseph 2007);
- (c) dravida nyelvek: gondi, kolami, konda és különösen a malto (Steever 1998);
- (d) munda nyelvek (korlátozott előfordulás): az egymástól elszigetelten és nagy távolságra beszélt szantáli, mundari, korku, juang nyelvekben (az adott nyelvekre vonatkozó fejezeteket l. Anderson 2008).

Északról déli irányban haladva az osztályozó rendszerek ritkulása figyelhető meg. Ezen azt értem, hogy a tibeto-burmai nyelvekről általánosan elfogadott a nézet, hogy osztályozó nyelvek, a keleti indoárja nyelvekkel kapcsolatban már kevésbé, de egyre elfogadottabb ez a vélemény, és még délebbre, a dravida és a munda esetében (l. Kumar et al. 2011) ez már nem általánosítható, csupán elszórt jelenség. A valódi számnévi fajtaosztályozószókkal rendelkező nyelvek földrajzilag jól beazonosítható területekhez („melegágyakhoz”) kötődnek (l. Nichols 1992: 132–133). Az osztályozószók kisugárzását, áttérjedését elősegíti, hogy a mindennapi kommunikációban rendszeresen szükség van a mennyiségek, fajták pontos megnevezésére az árucserében, adás-vételben (Grinevald 2000: 78). Ez a pragmatikai háttér egyértelműen jelen van az osztályozó rendszerek délkelet-ázsiai „melegágyában” (l. Placzek 1992: 165). Egy nagy kiterjedésű kulturális-nyelvi area nyugati peremére, ahol a nurisztáni nyelveket is beszélnek, így gyűrűzhetett be Indián át a délkelet-ázsiai osztályozási rendszer hatása, amelyet leginkább az indoárja nyelvek sugároztak szét legyezőszerűen: déli irányban a dravida és munda nyelvekbe, északon a tibeti nyelvekbe, nyugatra a dard nyelveken keresztül a pamíri nyelvekig. Az indoárja nyelvek hasonló szerepet tölthettek be a Dél- és Közép-Ázsia közötti tranzitónában hangtani szempontból is (ennek részleteiről l. Tikkanen 2008).

Míg a nurisztáni nyelvekben a számnévi osztályozás jelensége csak erőtlően érvényesül, tovább haladva Dél-Ázsia nyugati területei felé, egy újabb osztályozó area látszik kialakulni. Ezt a területet Stilo (2018: 135) Araxész–Irán nyelvi areának nevezi, és abban látja lényegét, hogy

különböző nyelvcsaládokhoz tartozó nyelvek tipológiailag hasonló számnévi osztályozó rendszereket alakítanak ki, amelyek működésükben is parallel vonásokat mutatnak. Stilo korpuszvizsgálatok alapján vetette fel ennek az areának az azonosíthatóságát. A korpuszvizsgálatban az alábbi nyelvek, illetve dialektusaik adatait használta fel:

- a türk nyelvek közül az azer(bajdzsán)i több dialektusa,
- az indoeurópai nyelvcsaládból a kollokviális örmény, az északnyugati iráni tati nyelv vafsi dialektusa, a teheráni kollokviális perzsa, és több más, kisebb iráni dialektus,
- a kartvél (dél-kaukázusi) nyelvcsaládból a kollokviális grúz, és
- a sémi nyelvek közül két újarámi dialektus.

Az Araxész–Irán area osztályozó rendszere kialakulásának nyilvánvalóan a kezdeti stádiumában van: ez az új rendszer egyelőre még csak két fő osztály elkülönítésének jelölését teszi lehetővé, de az osztályozás nyelvi elemeinek használata igen erőteljesen megmutatkozik a kollokviális nyelvhasználatban. Az egyik osztályozószó a 'mag, (gabona)szem' szóból kezd grammatikalizálódni és univerzálissá válni, azaz minden főnév mellett megjelenhet. Ezzel szemben, a másik, a 'személy, ember' jelentésű osztályozószó, az emberekre vonatkozó szavakkal fordul elő, jóllehet nem kötelező jelleggel.¹¹ Úgy gondolom, hogy ennek a Stilo által azonosított areának az újonnan kialakuló számnévi osztályozó rendszere esetleg a korábban említett osztályozási hullám kelet-nyugati terjedésének egy túlfolyásaként is értelmezhető lehetne. Szerintem erre utal az a tény, hogy az indiai szubkontinensen a legelterjedtebb, számnévi osztályozó éppen a 'személy, ember' jelentésű szó, amely azonos (az indoárja *jána* 'személy') forrásból terjedt szét, ellentétben az Araxész–Irán areával, ahol nem feltétlenül azonos forrásból származó lexémák játsszák az osztályozószó szerepét. Hogy van-e areális összefüggés az indiai szubkontinens régikeletű osztályozási area és a Stilo által vizsgált újkeletű Araxész–Irán osztályozói rendszere között, annak vizsgálata még vár magára, illetve nem tartozik szorosan az itt tárgyalt témához, a nurisztáni nyelvek tanulmányozásához.

¹¹ Ez az osztályozási szembeállítás Adams – Conklin (1973) vizsgálatai szerint a legalapvetőbb és a legkorábban megjelenő osztályozási szempont (köszönöm Dékány Évának, hogy felhívta a figyelmemet erre a fontos összefüggésre).

Nem kizárt, hogy egy „melegágyon” belül a fajta-osztályozószók eredete azonos lehet, ahogyan ezt a SMATTI-hipotézis feltételezi.¹² Her – Li (megjelenőben) feltételezése szerint a fajtaosztályozás Délkelet-Ázsia nyelveiben egy olyan ősi jelenség, amelynek nyelvi eszközei egyrészt öröklődtek a közös alapnyelvből a leszármazó leánnyelvekbe, másrészt ebből az alapnyelvből areálisan szóródhattak a nem rokonnyelvekbe akár egyszerű kölcsönzéssel, akár kódmásolás útján.¹³ Az osztályozói rendszerek hajlamosak a szóródásra, ami azt jelenti, hogy az érintkező nyelvek szerkezetileg konvergálnak anélkül, hogy szavakat vagy kötött morfémákat kölcsönözzenek. Az ilyen átterjedést megkönnyíti, ha az osztályozási rendszer szemantikailag átlátható, így a kontaktushatás alatt álló nyelv a saját lexikai készletéből soroz be egy szót osztályozószói funkcióba (l. Seifart 2018: 28–29). A kódmásolásnak kedvez a kétnyelvűség, mivel támogatja a nyelvtani szerkezetek átfordíthatóságát, replikálását vagy úgyis mondhatnánk, „újragyártását” saját elemekből. Mondattani szempontból rásegíthet a fajta-osztályozószók átvételére, hogy a mértékosztályozószók használata szerkezeti mintát ad befogadásukra, így nem véletlen, hogy az osztályozó nyelvekben a fajta-osztályozószók a mértékosztályozószókkal azonos szórendi helyen jelennek meg (ennek vizsgálatát l. Her – Tang – Li 2019).

A számnévi osztályozószók használatának átterjedése olyan nyelvekbe, amelyekben eredetileg nem létezett ilyen morfoszintaktikai jelenség, azzal magyarázható, hogy az osztályozószók olyan szembeszőkő (száliens) kognitív alapokon nyugszanak, amelyek nyelvtől függetlenül értelmezhetők, ahogyan ezt Erbaugh hangsúlyozza:

„Az osztályozószóknak mind a generativitása (értsd ’alkotóképessége’, H. I.), mind a kölcsönözhetősége segít megmagyarázni elterjedtségüket kelet-ázsiai areális vonásként. Kölcsönözhetőségük az olyan nem osztályozó nyelvekbe, mint a pidzsin angol, és talán az ősjapán és őskoreai, további tanúbizonysága annak, hogy az osztályozószóknak univerzálisan hozzáférhető és feletőbb száliens kognitív alapjai vannak” (Erbaugh 2002: 60).

¹² A SMATTI egy mozaikszó, amely az érintett nyelvek angol nevének kezdőbetűiből áll: Sinitic, Miao-Yao, Austroasiatic, Tai-Kadai, Tibeto-Burman, Indo-Aryan.

¹³ A kódmásolás működéséről l. Johanson 1999, 2002, 2013; a grammatikai replikáció azonosításának eszközeiről l. Heine – Nomachi 2013.

5. A nurisztáni számnévi osztályozószók történeti-összehasonlító szempontból

A nurisztáni nyelvekben előforduló számnévi osztályozószókról eddig nem született átfogó tanulmány. A praszun nyelv idioszinkretikus 'egy' számneve (*üp'ün*) etimológiájának tárgyalásában (Hegedűs 2020) már kimutattam a 'kerek' jelentésű szó osztályozói funkcióját. Itt néhány további példa alapján mutatom be előfordulásukat, szemantikai kiterjesztésüket és etimológiai összefüggésüket. Ezek a példák nemcsak a nurisztáni vagy az indoírani nyelvészet szemszögéből lehetnek érdekesek, hanem értékes adalékokkal szolgálhatnak az osztályozó nyelvek tipológiájához és areális nyelvészeti összefüggéseihez, valamint az osztályozószók kialakulásában szerepet játszó grammatikalizációs folyamatok vizsgálatához. A nurisztáni nyelvekben az osztályozószók főnevek grammatikalizációjával alakultak ki, hasonlóan ahhoz, ahogyan ez a tipikusan osztályozó nyelvekben is megfigyelhető. A nurisztáni nyelvek osztályozószói számnévi osztályozásra szolgálnak, azon belül is elsősorban fajta szerinti (szortális), ritkábban mértékegység szerinti (menzurális) kifejezésekben. A számnévi osztályozószók a nurisztáni nyelvekben szabad morfémák.¹⁴ Az osztályozószó logikai összefüggése az osztályozott elemmel sok esetben nem feltétlenül egyértelmű, sőt néha szemantikailag feleslegesnek tűnhet. Ez a szemantikai redundancia legszembetűnőbb az ismételő-osztályozószók („repeaters”)¹⁵ esetében, amikor az osztályozószó és az osztályozott főnév azonos, mondhatnánk úgyis, hogy az osztályozószó önmagát osztályozza, pl. thai *prathêet sãam prathêet* [föld három CL_{föld}] 'három ország' (Aikhenvald 2000: 103).

Az egyes nurisztáni osztályozószók áttekintése egyelőre nem lehet tökéletesen egyenletes és kiegyensúlyozott, mert a nurisztáni nyelvek leírása még nem kellően részletes, azaz vagy kevés az adat, vagy a rendelkezésre álló nyelvi anyag történeti hangtani és morfológiai vizsgálata még nem történt meg. Ez a megállapítás leginkább az askunra érvényes, mert ennek a nyelvnek a legszűkösebb a lexikai és szöveg-adatbázisa.

¹⁴ Egy esetben kötött morfémára is akad példa; a fent említett praszun 'egy' számnevet egy elhomályosult szóösszetételből vezettem le: *üp'ün* < **ew-pun* = 'egy' + CL_{KEREK} (részletes elemzését l. Hegedűs 2020: 219–221).

¹⁵ A szakirodalomban a *repeater* terminusnak is számos alternatív megnevezése él, pl. visszhangszó (*echo word*), önosztályozó (*autoclassifier*), azonos osztályozószó (*identical classifier*), szemantikai segédészó (*semantischer dummy*) (l. Senft 1996: 7).

Így az askunból nehéz kimutatni a többi nurisztáni nyelvvel párhuzamos osztályozási jelenségeket, mert még ha találunk is lexikai egyezést az askun és a többi nurisztáni nyelv között, az adott askun szót osztályozószói funkcióban nem feltétlenül sikerült lejegyezni. A klasszikus osztályozó nyelvek esetében is előfordul, hogy az egyes rokon nyelvekben osztályozószóként használt szó más rokon nyelvekben egyszerű lexéma, amelynek nincs lexiko-grammatikai szerepe.

Az osztályozószók mind alakilag, mind használatukban néha jelentős különbségeket mutatnak még az egymással közeli rokonságban álló nyelvek rendszereiben is. Így például egyes burmai nyelvekben is, ahol nyilvánvalóan parallel módon alakultak ki egyes főnevekből osztályozószók. Mivel tudható, hogy burmai nyelvek beszélői Kr. u. 860 táján vonultak be a burmai síkságra (Bradley 2012: 185), az osztályozószók kialakulásának ideje jól datálható, mert a folyamat csak a népcsoportok elkülönülését követően kezdődhetett. A nurisztáni nyelvek vonatkozásában is lényeges szempont tehát, hogy találunk-e egyezést (etimológiai azonosságot) az egyes nyelvek osztályozószói között, és ha igen, akkor azok morfoszintaktikai szerepe miként jött létre. Már egy előzetes áttekintés alapján is jól látható, hogy a nurisztáni nyelvekben több számnévi osztályozószó hangtani és szemantikai egyezést mutat, és rekonstruálható az ősnurisztáni állapotra. Azonban az a körülmény, hogy legalább néhány osztályozószó visszavezethető az ősnurisztáni korszakra, nem segít annak megállapításában, hogy vajon ez a morfoszintaktikai vonás honnan ered: belső keletkezésű innováció-e vagy korai (köznurisztáni) kölcsönzés eredménye (netán mindkét módozat közrejátszhatott megjelenésében?). A nyelvi osztályozó rendszerek történeti kialakulásában eltérő tényezők és fejlődési módok játszhatnak szerepet. Indoeurópai és nem indoeurópai nyelvek példáit elemezve, Hackstein (2010) elsősorban a főnevek közvetlen összekapcsolásából, szoros egymásutániságából (*close apposition of nouns*) igyekezett levezetni az osztályozószók eredetét. Az ilyen szókapcsolatok jelzős szerkezeteket eredményeznek, amelyek könnyen osztályozószói szerkezetté fejlődhetnek. Bauer (2017: 7) szerint ez a fejlődés leginkább az olyan főnevek összekapcsolása esetén érvényesül, amelyek grammatikailag ekvivalensek, azaz mondattani funkciójuk szempontjából egyeznek (pl. azonos esetben állnak egy mondatban).

A délkelet-ázsiai számnévi osztályozószók áttekintésében több olyan vonást figyeltem meg, amelyek általánosíthatók a nurisztáni nyelvekre:

1. Az osztályozószók használata tipikusan a számlálás során jelenik meg valamennyi nurisztáni nyelvben, vagyis a nurisztáni nyelvek a számnévi osztályozó típus jegyeit mutatják.

2. A számnévi osztályozószók használata nem kötelező. Az alábbi kati (nyugati katavari) mondatban (Grjunberg 1980: 284) három állatnév fordul elő számnevekkel, de csak az egyik számnévi szerkezetben jelenik meg osztályozószó (*šoř* 'fej'):

- (1) *sivérosti štivó go, sut šoř čiprómei, šec viséi*
 másik;GEN;SG 4 tehén 7 CL_{fej} kecskegida 16 kecske
suv čir mřaič
 mind fent meghal;PRES;hist;narratív
 'a másik embernek négy tehene, hét kecskegidája, tizenhat kecskéje mind elpusztult fent'

Hasonló számnévi szerkezetben a praszun nyelvben viszont a számnév és az állatnevek közé vagy egyáltalán nem ékelődik be osztályozószó (2a), vagy más osztályozószó szerepel, például a 'faág' jelentésű *čā* (2b):

- (2a) *wuř byēr andēa wuř wāmī*
 6 kecske;SG vagy 6 juh;SG
 (Buddruss – Degener 2017: 309)

- (2b) *atig wām'i aplyog-(ə)lamšo čpū čā wəzal wupligarēs*
 1 juh adni;PERF;1PL 4 CL_{faág} cipő adni;PRES_{II};PT;3SG
 'amikor adtunk neki egy juhot, adott nekünk négy pár cipőt'
 (Buddruss – Degener 2017: 294)

3. Az osztályozó rendszert használó nyelvek jellemző vonása, hogy a többes szám jelölése a főnéven nem kötelező. Ez a vonás a nurisztáni nyelvekben is jellemző a főnevek nominatívuszában. Ilyenkor az igealak mutatja, hogy az alany egyes vagy többes értelmű (l. 3a). A függő esetekben (casus obliquus) a déli nurisztáni areában (wajgali és askun) a szóvégi magánhangzó (pótló)nyúlása vagy nazalizációja jelöli a többes számot (l. 3b), ami egyértelműen a korábbi *-*Vn* végződés maradványa. Például a wajgali Kegal falu dialektusában:

- (3a) *gūrā yūs yāat*
 ló;NOM.SG fű enni;3PL
 'a lovak füvet esznek' (Morgenstierne 1954: 169, §32)

- (3b) *gūrã* *grãtãlom*
 ló;ACC.PL kötni;1SG
 'megkötöm a lovakat' (Morgenstierne 1954: 170, §36)

Ha mutató névmás előzi meg a főnevet, akkor a függő esetben sincs többesszám-jelölés a főnéven (l. Degener 1998: 79), az igei jelölés azonban marad. Ez az északi nurisztáni nyelvcsoporthoz is hasonlóan működik, pl. a kati nyugati dialektusában:

- (4a) *yéme* *sti* *juk* *vřyé*
 én;OBL az;ACC.SG/PL lány látni;PRET_{II};OBJ_{SG}
 'láttam azt a lányt'
- (4b) *yéme* *sti* *juk* *vřyá*
 én;OBL az;ACC.SG/PL lány látni;PRET_{II};OBJ_{PL}
 'láttam azokat a lányokat' (Grjunberg 1980: 176, §38)

A számjelölést a praszunban is alapvetően az ige hordozza. Ha számnév előzi meg a főnevet, akkor semmilyen végződés nem jelenik meg a főnéven, annak ellenére, hogy a praszun nyelvben van egy olyan többes számot jelölő végződés (-*lug*), amely főnevekhez járulhat. Ennek használata azonban nem kötelező, pl.:

- (5a) *wərjəm'īlug* *ast'ī* *re* *kürmür*
 férfi;lug nő;Ø és gyerekek (kollektív, ?reduplikált)
 'férfiak, nők és gyerekek'
- (5b) *wijjīmīlug* *re* *wastīlug* *re* *kūrlug*
 Férfi;lug és nő;lug és gyerekek;lug
 'férfiak, nők és gyerekek' (Buddruss–Degener 2017: 72)

A wajgali nyelv nisej dialektusának leírásában Degener (1998: 222) utal rá, hogy az osztályozószók használata nem kötelező, és rendszerint csak bizonyos főnevek mellett jelennek meg (pl. emberek, épületek vonatkozásában). Továbbá az osztályozószó megjelenése kontextusfüggő, vagyis akkor szükséges, amikor individualizálni kell a főneveket, mivel a megszámlálhatóság szempontjából a főnevek általában neutrálisak (uo. 223).

4. A szórend szempontjából az osztályozószót használó nyelveket Greenberg (1972 [1990]: 28) négy csoportba sorolta: Q–CL–N, N–Q–CL,

CL–Q–N és N–CL–Q.¹⁶ Az a tény, hogy az osztályozott elem (N) nem fordul elő az osztályozósó (CL) és a mennyiséget jelző szó (Quantifier) között, azt sugallja, hogy a morfoszintaktikai kapcsolat az osztályozósót nem az osztályozott elemhez, hanem inkább a mennyiséget jelölő szóhoz köti. A délkelet-ázsiai nyelvek esetében a fenti négy típusból csak kettő fordul elő (l. Jones 1970: 3):

- a) Számnév – Osztályozósó – Főnév (Num–CL–N); Délkelet-Ázsiában földrajzilag ez a legelterjedtebb típus, ezt képviseli pl. a kínai és a vietnámi nyelv;
- b) Főnév – Osztályozó – Számnév (N–CL–Num); földrajzilag nyugatabbra, mint pl. a thai és a burmai nyelv.

Mindkét szórendi rendszerre érvényes, hogy a számnév és az osztályozósó szoros egységet alkotnak, vagyis kötelező szintaktikai kapcsolatban állnak (Inglis 2003: 231). Ezt a kapcsolatot az sem módosítja, ha további elemekkel (határozósó, melléknév) bővülnek a számnévi osztályozós kifejezések (példákat l. Jones 1970: 4–6). A nurisztáni nyelvekben a szórend mindig Számnév – Osztályozósó – Főnév, tehát a kínaira és a vietnámirra jellemző típusnak felel meg.

5. Az osztályozói rendszerek korára abból lehet következtetni, hogy mennyire átláthatók az osztályozói funkciót betöltő morfémák, azaz milyen könnyen felismerhetők azok a lexikai elemek, amelyekből erednek. Erre a lehetséges összefüggésre már Aikhenvald (2000: 370) rámutatott, majd Grinevald így fogalmazta meg ezt az általánosítást:

„Az osztályozósók szemantikai átláthatósága és a lexikai forráshoz kapcsolhatóságuk az egyik olyan kritérium, amely az osztályozói rendszer korának felmérésére használható: minél nagyobb számú a kapcsolat, annál újabb keletűnek tekinthető a rendszer” (Grinevald 2004: 1027).

A nurisztáni nyelvekben az osztályozósók lexikai forrása többnyire jól azonosítható. Sok esetben az osztályozósó alakja a forráslexémával azonos vagy szinte azonos, vagyis a grammatikalizáció nemrégén indult el. Tehát a nurisztániban viszonylag újkeletű lehet az osztályozósók használata.

¹⁶ Q(uantifier), CL(assifier), N(oun); a *quantifier* helyett ma gyakrabban a Num(eral) fordul elő.

6. Ha egy eredetileg nem osztályozó rendszerű nyelvben feltűnik a nyelvi osztályozás első vonása, az a számnévi osztályozás formájában jelenik meg (Aikhenvald 2000: 120). Meglátásom szerint a nurisztáni nyelvek ezt a fejlődési stádiumot mutatják.

7. A számlálósók kialakulásában és szemantikai kiterjesztésében a legerőteljesebb rendezőelv az alak (l. Aikhenvald 2000: 409). A számnévi osztályozósók leggyakoribb típusa az, amelyikben a forráslexéma jelentése valamilyen botanikai terminus, mint például 'fa', 'faág', 'levél', 'mag, (gabona)szem', 'gyümölcs' (l. Kießling 2018: 38). Az ilyen lexémák osztályozószóvá fejlődése Grinevald (2004: 1026) szerint univerzálisnak tekinthető az osztályozó nyelvekben. Ez a vonás tetten érhető a nurisztáni nyelvekben, amit a 'gabonaszem' (l. 5.1.) és a 'faág' (l. 5.2.) osztályozósók példáján mutatok be (2. táblázat).

A wajgali nyelv leírásában Morgenstierne (1954) nem tett említést osztályozószókról, de a *pol* lemma alatt több kifejezést említ, amelyekben egyértelmű ennek a szónak az osztályozói funkciója, pl. (Zhönchigal) '*ü pol kēc* 'egy-CL-haj(szál)', (Kegal) '*e pol wacā* 'egy-CL-cipő' (egy pár fele), '*e pol pal'a* 'egy-CL-alma' (Morgenstierne 1954: 286). A praszunban a szókezdő *p* megmaradása kései kölcsönzésre utal, mert ha az ősnurisztániból örökölt elem lenne, akkor mutatná a **p*- > *w*- praszun hangváltozást. A praszun gyakran kölcsönöz szavakat a katiból, és ebben az esetben is a kati lehetett a praszun szó forrása. Ugyanakkor nehéz tisztázni, hogy a kati, az askun és a wajgali szó rokonítható-e az indoárja *phāla₁* 'gyümölcs', RV., '*gabona(szem)' szóval (l. CDIAL № 9051), vagy az indoárja lexémát inkább a nurisztáni szóelem kölcsönzési forrásának kell tekinteni.

2. táblázat: A 'gabonaszem' mint számlálószó a nurisztáni nyelvekben

nyelv (dialektus)		jelentés/funkció	forrás	
askun (madzsegal) (szanuviri)	<i>pol</i>	'gabonaszem'	Morgenstierne 1929: 271	
	<i>pvl</i>		Morgenstierne 1934: 102	
	<i>pol'ak</i>	'gabonaszem' / <u>számlálószó</u> gabona és gabonaszzerű dolgokra	Strand 2011c	
wajgali (Waigal, Kegal, Zhönchigal) (nisej)	<i>pol</i>	'egyetlen (gabona)szem, tojás, darab; golyó'	Morgenstierne 1954: 286	
	<i>pol</i>	<u>számlálószó</u> (általános)	Degener 1998: 225	
		'gabonaszem'		
		'here'		
		'pont (játékban)'		
	<i>pol'ag</i>	'gabonaszem' / <u>számlálószó</u> gabona és gabonaszzerű dolgokra	Strand 2011d	
		'pattanás'		
'here'				
<i>pol'ag</i>	'kicsi (darab)' ¹⁷ (pl. pénzérme)	Degener 1998: 510		
kati	<i>p(h?)jul</i>	'gabonaszem'	Morgenstierne 1929: 271	
	<i>pyur'</i>	'golyó'	Morgenstierne 1934: 102	
(nyugati kati) (kamviri, katavari)	<i>pul</i>	<u>számlálószó</u> ('golyó')	Grjunberg 1980: 284	
	<i>pul</i>	'gabonaszem' / <u>számlálószó</u> gabona és gabonaszzerű dolgokra'	Strand 2011a, 2011b	
		'pattanás'		
praszun (Zumu, Pronz, Iştewi, Paški)	<i>pul'og,</i> <i>pul'ug,</i> <i>pol'og</i> ¹⁸	'gabonaszem'; 'rész, csoport, csapat'; <u>számlálószó</u> kis tárgyakra mint bogycok, drágakövek, érmék	Buddruss – Degener 2015: 743 Buddruss – Degener 2017: 16	
	(Dewa)	<i>pola</i> ¹⁹	'mag, gabonaszem'	Buddruss – Degener 2015: 742

¹⁷ A szemantikai összefüggés a 'kicsi' és a 'szem(cse)' szavak között könnyen belátható, így pl. a magyar nyelvben l. *szemer(nyi)* < *szemer* 'gyógyszerészeti súlymérték (0,073 gramm)' < *szem* 'gabonaszem, mag' + *-er* főnévképző (l. TESz 3: 715, s.v. *szemernyi*).

¹⁸ Variánsok, amelyek nem köthetők az egyes jelentésekhez, tehát bármelyik szerepelhet az a), b) és c) jelentésekkel.

¹⁹ Buddruss – Degener (2015: 742) szerint kölcsönszó a kati nyelvből, viszont a magánhangzó alapján ez a praszun szó inkább az askun és a wajgali szavakkal egyezik.

Az indoárja nyelvek adatait megvizsgálva azt láthatjuk, hogy igen széles körben elterjedt ez a szó, és a nurisztánihoz mind hangalakban, mind funkcionálisan legközelebb a dard nyelvekben találunk megfelelőket. Számlálósói szerepben megtalálható a pasaj nyelvben (lauro-wānī dialektus) a *wāl* 'számlálósó (numerative) gabona számlására', amelynek etimológiai forrása a *phal* 'gyümölcs, mag' szó, pl.: *sātə wāl gum* 'hét szem búza'. A sumaszi nyelvben a *phāl* jelentése 'egyetlen gabonaszem'. Morfológiai szempontból a nurisztáni askun *pol'ak*, wajgali *pol'ag* és praszun *pol'og* szavak hangalakjai azonosságot mutatnak a khowar *pholok* és a kalas²⁰ nyelv (Rumburban beszélt dialektusa) *phā'lak* 'gabonaszem', továbbá *phalík* 'egyetlen gabonaszem' szavaival. Ez a lexéma és osztályozósói funkciója véleményem szerint egy olyan nurisztáni-dard izoglossza, amelyben a 'gabonaszem' lexémának a morfoszintaktikai funkciója egy olyan innováció, amely az indoárja nyelvekből kódmásolással terjedt át.

5.2. A 'faág' mint számnévi osztályozósó a nurisztániban

Egy másik univerzálisnak mondható botanikai terminus, amely forráslexemaként szerepel a számnévi osztályozósók kialakulásában, a 'faág' jelentésű lexéma. Ebben az alfejezetben a praszun *čā(w)* 'faág' lexéma osztályozósói használatát és kiterjesztését vizsgálom. A nurisztáni nyelvekből összegyűjtöttem a praszun szó kognátáit, amelyeket jelentésváltozataikkal és morfoszintaktikai szerepüket megjelölve rendszereztem a 3. táblázatban.

3. táblázat: A praszun 'faág' szó és megfelelői a többi nurisztáni nyelvben

nyelv	dialektus/falu	szóalak	jelentés	forrás
praszun	Uš'ūt (= Paški)	<i>čāw</i>	'faág'	Morgenstierne 1945: 228, 1949: 255
	Zumu			
	minden dialektusban	<i>čā</i>	'faág'	Buddruss – Degener 2015: 640
	Paški	<i>čaw'ə</i>	1. 'fa ága', 'tüske hegye'; 2. 'leszármazott, rokon'; 3. 'számlálósó végtagok, ruházat, stb. neve mellett'; 4. 'testrész neve mellett' (pl. áll, állkapocs, borda);	
	Paški	<i>†čō</i>	'faág'	Buddruss – Degener 2015: 640
Paški	<i>čāw, čā</i>	'tőgy, mellbimbó'	Buddruss – Degener 2015: 641	

²⁰ A kalasok általában két nyelvűek, a kalas mellett beszélnek a khowar nyelvet is, sőt többen a kati egyik keleti dialektusát (l. Bashir 1988: 34).

3. táblázat: A praszun 'faág' szó és megfelelői a többi nurisztáni nyelvben (folytatás)

nyelv	dialektus/ falu	szóalak	jelentés	forrás
kati	?	<i>čōw</i>	'faág'	Morgenstierne 1949: 255
	kamviri	<i>č'oa, č'ov</i>	'faág; varrat (összeillesztés helye)'; 'számlálószó takarókra'	Strand 2011a (N.B. <i>č = č'</i>) ²¹
	katavari	<i>č'ov</i>	'csecs (állaté)', 'öntözőcsatorna (mezőn)'	Strand 2011b
		<i>(m'al)čov</i>	'(anya)ági rokon'	
wajgali	Zhönchigal	<i>čāw</i>	'faág'	Morgenstierne 1954: 241
	Waigal	<i>čōw</i>		
	Waigal	<i>čōw</i>	'mellbimbó'	Morgenstierne 1954: 242
	Nisheygram	<i>čāw</i>	'tőgy, mellbimbó'	Degener 1998: 406
		<i>čāv</i>	'csecs'	Strand 2011d (N.B. <i>č = č'</i>)
		<i>abr'āy-čāw</i> ²²	'rész, hányad, amelyet egy asszony a családjától kap, ha nincs fiútestvére'	Degener 1998: 366
askun	Titin, Majegal	<i>cau, sau</i>	'faág, (gabona)kalász'	Morgenstierne 1929: 250, 275 (N.B. <i>c = č'</i>)
	Titin	<i>sōu, slu</i>	'faág'	Morgenstierne 1934: 105
	Wama	<i>s'āu</i>		Strand 2011c

A 3. táblázatban látható adatok alapján megállapítható, hogy 'faág' jelentéssel valamennyi nurisztáni nyelvben szerepel ez a szó, de számlálószóként használatára az askunból és a wajgaliból nincs adatunk. Ugyanakkor a praszun minden dialektusában és a kati nyelv keleti (kamviri) dialektusá-

²¹ A dentális affrikáta jelölésére Strand a *č'* jelet használja, míg másoknál, így Morgenstierne-nél *č* szerepel, amelyet később Morgenstierne munkáiban felváltott a *c*.

²² *Abr'āy* 'fivér nélküli', melyet Degener (1998: 366) a szanszkrit *abhrātrikā*-szóval hasonlít; megfelelője a kati nyelvben (kamviri) *ābr'āa* (hímnem), *ābr'āi* (nőnem) 'fivértelen' (Strand 2011a).

ban egyértelműen megvan ez a lexiko-grammatikai funkció, tehát ez egy északi nurisztáni izoglosszának értékelhető jelenség.

Előbb a rendelkezésre álló nurisztáni adatok alapján megkísérlem a nurisztáni etimon rekonstrukcióját, majd megvizsgálom, milyen fogalomkörben jelenik meg számnévi osztályozói funkcióban a praszun nyelvben (l. 5.2.1.). Mivel a praszun nyelvben ez a lexéma meglehetősen változatos – látszólag egymással össze nem függő – jelentésekkel fordul elő (pl. 'faág', 'csecs, mellbimbó', 'öntözőcsatorna'), felvetődik a kérdés, hogy homonimákkal van-e dolgunk vagy netán a 'faág' jelentés kiterjesztése miatt kialakult polyszémiaival. Az osztályozószerzői funkciójában a 'faág' gyakori a testrészek mellett, és ez azt a feltételezést látszik megerősíteni, hogy a lexémák nem homonimák. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához szükségesnek látom, hogy tipológiai és kognitív szemantikai szempontból párhuzamos jelenségeket keressek leginkább a délkelet-ázsiai nyelvekben (l. 5.2.2.).

A 3. táblázatban szereplő lexémák visszavezethetők egy ősnurisztáni etimorra. A szókezdő mássalhangzó azonossága egyértelmű, igaz, a különböző források jelölése eltérő lehet (*č*, *ć*, *c*), de ezek mindegyike az adott forrásban a zöngétlen affrikáta, [tʃ] jelölésére szolgál. Az askun *sau* alakban a szókezdő *s* szabályos hangtani fejlődés eredménye: ősnurisztáni *č- > askun *s*. A praszun Paški dialektusában azért kapott † jelölést a *čō* szóalak, mert ezt Buddruss 1956-ban jegyezte fel, de későbbi látogatásakor (1970-ben) a szót ebben a hangalakban a praszun beszélők nem ismerték fel (l. Buddruss – Degener 2015: 640). Mivel a praszun nyelv déli szomszédjának, a kati nyelv (nyugati katavari dialektusának) erős hatása alatt áll, és Paški falu a Parun-völgy déli kapuja, úgy gondolom, hogy a Paškiban régebben hallott *čō* a kati *čov* kiejtésváltozata lehetett. A praszun nyelvben archaikusabbnak tekintem azt a kétszótagú *čaw'ə* alakot, amelyet Paški faluban használnak. A praszunban a hangtani fejlődés feltehetően az alábbi folyamat lehetett: *čaw'ə* > *čāw* > *čā* (a tömághangzó pótlónyúlásával). Az askunban és a kati nyelv keleti, kamviri dialektusában a /w/ félmagánhangzó vokalizálódik: askunban *cau* / *sau* < *čaw, a kati nyelv kamviri dialektusában a vokalizálódást megelőzi a tömághangzó labializációja: *čaw > čow > čoa.

Strand (2013) rekonstruált egy ősnurisztáni etimont: *čov [tsov], de szerintem a magánhangzó rekonstrukciójában túlértékelt a kati adatok súlyát. Ráadásul figyelmen kívül hagyta a saját maga megfogalmazta szabályt, miszerint a hangsúlyos *a* > *o* (Strand 2010: 5.b.iii-iv). A többi nurisztáni nyelv adatai az /a/ rekonstrukcióját teszik valószínűbbé: az

askun konzervatív, wamai (szanuviri) dialektusában és a praszun valamennyi dialektusában /a/ szerepel. Ezért szerintem a protonurisztáni hangalak inkább **čav* [tsav] lenne. Továbbá – nézetem szerint – az etimon bizonyára kétszótagú volt, ahogyan erre már utaltam a praszun Paški dialektusában előforduló *čaw'ə* szóalak kapcsán. Ezért az ősnurisztáni etimon rekonstrukcióját a **čaw'a* 'faág' formában találom helytállónak. A második szótag /a/ magánhangzóját arra alapozom, hogy ezt a nurisztáni lexémát rokoníthatónak tartom – ahogyan Strand is – a szanszkrit *śākhā* 'faág' szóval. A *śākhā* 'faág' lemma alatt (CDIAL № 12376) Turner említ néhány nurisztáni adatot, melyek számára akkor ismertek voltak Morgenstierne munkáiból: askun *čau*, *sau* 'faág, kalász'; waigali *čāw*, *čōw* 'faág', kati *čāw*, praszun *čāw*. Erre az indoárja szócikkre Strand (2011a, 2011b) is utal a keleti kati *č'oa*, *č'ov* lemmák alatt, de a megfeleltetést bizonytalanak tartja, mert a nurisztáni szóvégi [v] szerintem nem összeegyeztethető az indoárja szó [kh] hangjával. Viszont az indoárja *śākhā* > prakrit *sāhā*- fejleménye mintájára feltételezhetjük, hogy a nurisztáni **čaw'a* egy korábbi nurisztáni **čah'a* alakból származik. Mivel /h/ fonéma a nurisztáni hangrendszerben nincs,²³ ezt a hangot [w] helyettesíti. Viszont prakrit kölcsönszónak nem minősíthetjük a nurisztáni szót a szókezdő affrikáta miatt. Ezért azt feltételezem, hogy a nurisztáni **čaw'a* származhat egy korábbi, pre-nurisztáni **čah'a* alakból. Az indoárja nyelvekben ennek a lexémának nincs numeratív vagy osztályozószói szerepe, viszont egy másik, 'fa' jelentésű szó, a **gakša* előfordul „numeratív” szerepben, például az asszami nyelvben: *gās* 'hosszú vagy vékony dolgok számlálószója' (CDIAL № 3949).

A nurisztáni nyelvekben a *čā(w)* lexéma grammatikalizációját elősegítette, hogy gyakran fordul elő olyan szóösszetételek második tagjaként, amelynek első eleme valamely testrészt megnevezése, pl. (P.,K.,D.,I.) *wustū čā* 'borda', (P.) *wustu čā* 'egyetlen borda', *wustū čāw* 'borda', *bus čā* '(alsó) állkapocs'. A testrészneveket tartalmazó számnévi szerkezetekben pedig már alakilag rövidült formában, mint *čā* osztályozószó (CL_{faág}) jelenik meg. Egyúttal megváltozik mondattani pozíciója is: már nem a főnév után áll, hanem a számnév és a főnév közé ékelődik, például:

²³ Csak allofónként fordul elő idegen szavakban.

- (D., Z.) *atig cā t̄ə* (= egy CL_{faág} láb) 'egy(ik) láb', *lög cā t̄ə* (= kettő CL_{faág} láb) 'két láb';
 (I.) *atig cā wuz'ogur* (= egy CL_{faág} térd) 'egy(ik) térd';
 (P.) *atig cā lust* 'egy(ik) kéz', *atig cā wəṭ* 'egy(ik) szárny', *atig cā buç* 'egy oldal (testé, kar vagy váll)'; *atig cā iżĩ wan'ĩ so* (= egy CL_{faág} szem COP_{POSS};PRT_{II};3SG) 'félszemű'.

Az ilyen típusú szerkezetekből a *cā* osztályozószó használata asszociatív módon áterjedt a páros testrészekkel kapcsolatos öltözékek nevére is, pl. (P.) *čpū cā wəzəl* (= négy CL_{faág} cipő) 'négy (pár) cipő',²⁴ ami tipológiailag egyáltalán nem ritka jelenség.

5.2.2. A 'faág' mint fogalmi metafora és osztályozószó

A 3. táblázatban szereplő nurisztáni lexémák erős jelentésbeli szóródást mutatnak, és a poliszémia mögött feltételezem, hogy metonimikus áttételek állnak, ahogyan ezt Langacker (2013: 70) is megfogalmazta: „a metonímia rendszeres forrása a poliszémiának”.²⁵ Langacker (2017: 269) „a fa ága a fának a karja” metafora kapcsán kifejti, hogy amikor a metaforikus kapcsolat metonimikus viszonyra válik, létrejön a résznevek alaki megegyezése (paronymic congruence), ami lehetőséget ad arra, hogy azonos lexémát használjunk két különböző dolog megnevezésére. Számos nyelvben – így a magyarban is – ezen a fogalmi alapon vihetők át a testrésznevek (mint *láb* és *kar*) élettelen dolgok megnevezésére, pl. *asztalláb*, *hegy lába*, *karosszék*, *egyetemi kar* stb. A metaforikus átvitel nem egyirányú: kiindulhat az emberi testrésznevekből az élettelen dolgok megnevezésére, de irányulhat botanikai terminusokból testrészek megnevezésére. Az antik görög orvostudományban is vannak példák erre. Hipokratész és Galénosz a növényi fejlődést használta az embrionális fejlődés analógiájaként: a magból kikelő élőlény, amely ágakat növeszt, az ág hegye szétágazik, ahogyan a kéz vagy a láb csontjai az ujjakat képzik (l. Holmes 2017: 371–372). A metaforikus átvitel akármelyik irányba halad, azon az erőteljes perceptuális sémán alapul, hogy valami elágazik, szétágazik. Ez a perceptuális séma igen széles szemantikai fejlődés alapja lehet.

²⁴ Ezzel szemben a félpár cipő esetében másik osztályozószót használnak, l. a fentebb említett wajgali (Kegal) '*e pol wacā* 'egy CL_{gabonaszem} cipő', azaz egy pár fele.

²⁵ Az eredeti megfogalmazás: „metonymy is a regular source of polysemy”.

Az osztályozószók kialakulásában és szemantikai kiterjesztésében a legerőteljesebb rendezőelv az alak (l. Aikhenvald 2000: 409). A gyakran használt osztályozószók egy prototípusból szemantikai asszociációk láncolata útján diverzifikálódnak (Erbaugh 2006: 42), és ez a folyamat elhomályosíthatja az eredeti jelentéstani összefüggéseket. Egy ilyen szemantikai láncolat leírását Erbaugh (2006) nyomán a 4. táblázatban foglaltam össze a könnyebb áttekinthetőségért.

4. táblázat: Egy osztályozószó szemantikai kiterjesztésének példája kínai dialektusokban

íráskép	kiejtés	prototípus	szemantikai kiterjesztések
隻	mandarin <i>zhi</i>	madarak és rovarok, kisebb állatok mint kutya és macska	→ tigris
			→ kisebb, páros dolgok: kéz és láb, cipő, zokni
			→ kisebb dolgok tárolására alkalmas tárgyak: dobozok, ládák
	kantoni <i>zek</i>	kisebb és nagyobb állatok (ló, bivaly)	→ kerek dolgok: tojás, fog
			→ párba tartozó dolgok: cipő, fülbevaló
			→ egyéb: edények, ablak, hadihajó, hanglemez

A kínai osztályozószók szemantikai kiterjesztésében nyomon követhető a metafora és metonímia érvényesülése (ennek részleteiről l. Shie 2003). Az asszociációs kapcsolódások elhomályosulásának következtében az osztályozószó fosszilizálódik, vagyis nem vesz részt további szemantikai kiterjesztésekben, hanem megragad az addigi tipikus előfordulási helyein. Az asszociációs összefüggések elhomályosulását követően a beszélő számára a továbbiakban már nem átlátható az osztályozószó használatának szemantikai motivációja.

A növények, fák alakja, elágazó szerkezete egy prototipikus forma, így a 'faág, gally' jelentésű szavak gyakran osztályozószóvá válnak grammatikalizáció útján. A grammatikalizáció kézikönyve (Heine – Kuteva 2004: 62) különböző nyelvcsaládokból három példát említ erre a Forrás/Cél (Source/Target) fejlődési pályára:

1. ausztrónéz nyelvcsalád (mikronéz): ulithi *se-raa* 'faág' > numeratív osztályozószó;
2. ausztrónéz nyelvcsalád (pápua): kilivila *sisila* 'faág' > *sisi*, osztályozó szóelem (classificatory particle) faágak, fadarabok neve mellett, továbbá mágikus formulák része;
3. sino-tibeti nyelvcsalád: kínai *tiáo* 'faág' > osztályozószó egydimenziós tárgyakra.

Ez a lista bővíthető, pl. az ausztróázsiai nyelvcsaládban a vietnámi *cây* 'fa, növény' a bot alakú vagy növénytérű tárgyak osztályozószója (l. Löbel 1996: 172; Pham – Kohnert 2008). A maja nyelvcsaládban a Guatemalában beszélt akateko nyelvben a *te* 'fa' szintén megjelenik mint osztályozó szóelem (classificatory particle, Zavala 2000: 134). A kínaiban két olyan osztályozószó is van, amely 'faág' jelentésű szóból grammatikalizálódott: *tiáo*, amely a hosszú tárgyakra és a követhető dolgokra (mint pl. zsinór, út, hírek stb.) utal, és a *zhī*, amely a kettéágazó dolgokra használatos (l. Xing 2012: 177). A *zhī* osztályozószó fogalmi fejlődése Xing (2012: 179) szerint az alábbi volt:

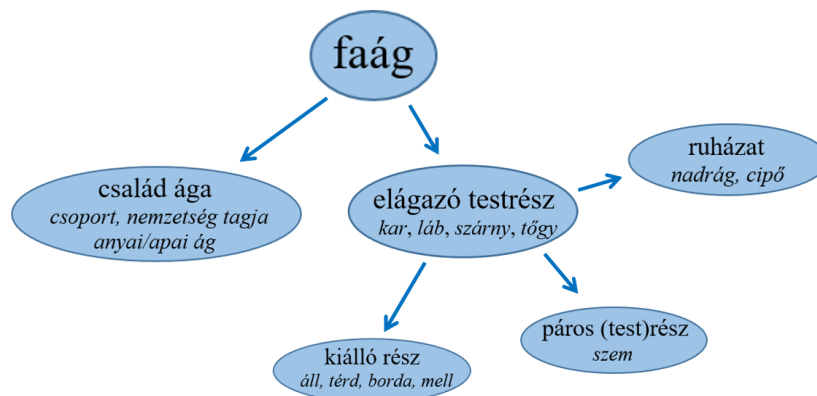
növény ága → végtag / családi ág / folyóág → osztályozószó (az elágazó dolgok neve mellett)

A kínai osztályozószók etimológiai elemzésében fontos kiegészítést ad Jiang (2017: 185) a *tiáo* 'faág' osztályozószó hatókörével kapcsolatban. Nem csak a testrésznevek (pl. 'kar', 'láb', 'farok', 'nyelv', 'bél' jelentésű szavak) vagy a hosszú, vékony tárgyak nevéhez járul, hanem 條 *tiáo* '(vékony fa)ág, gally' alakban a 'nadrág' megnevezése mellett is megjelenik. A kínai *tiáo* 'faág' osztályozószó evolúcióját az alábbiak szerint vezeti le Erbaugh (1986: 429):

kis faág	→	pálc(ik)ák	→	kígyók, textíliahossz	→	zsinór, ruha	→	hosszú dolgok általában
(kb. i.e. 1400)		(i.e. 255)		(i.sz. 25)		(i.sz. 600–900)		(i.sz. 960–1117)

Tehát megállapítható, hogy a kínaiiban a két 'faág' jelentésű osztályozószó perceptuális alapon más-más szempontra fókuszálja a figyelmet: míg az egyik a faágak hosszú, vékony alakját, addig a másik annak elágazó alakját emeli ki.

Ennek a fejlődési folyamatnak a tökéletes párhuzamát láthatjuk a nurisztániban. A praszun nyelvben a 'faág' (*čā*) lexéma számlálószóként járulhat nemcsak a végtagok nevéhez, hanem pl. a végtagokhoz kapcsolódó öltözékek nevéhez is (pl. a 'nadrág', 'cipő' jelentésű szavakhoz). Sőt, ez a számlálószó nemcsak a végtagnevek mellett, hanem egyéb testrésznevekkel (pl. 'szem', 'áll') is előfordulhat. Ezek az alkalmazási lehetőségek nyilván másodlagosan alakultak ki, amit jól leírhatunk a sugaras kategória-modell²⁶ segítségével (l. 2. ábra).

2. ábra: A praszun *čā* 'faág' sugaras kategória-modellje

A sugaras kategória-modellben megnyilvánuló szemantikai struktúrák nem esetlegesek, amit alátámaszt az a neuropszichológiai kísérlet (Kemmerer – Tranel 2008: 623–626), amely azt demonstrálta, hogy a testrésznevek komplex szemantikai struktúrákat kódolnak. Ezek a szemantikai struktúrák az alábbi négy fő információt szolgáltatják:

1. a megnevezett rész alakja, azaz a testrész alapvető körvonala, geometriai jellemzője, felosztása kisebb részekre;
2. a megnevezett rész helye az emberi test térbeli hierarchikus szerkezetében;
3. a megnevezett rész funkciója, azaz milyen cselekvés során használható fel;

²⁶ Ez a *Radial category model*, amelynek történeti nyelvészeti alkalmazását a szemantikai rekonstrukcióban l. Jurafsky (1996) tanulmányában.

4. a megnevezett részhez kapcsolódó kulturális asszociációk, melyek lehetnek a megnevezett részhez kapcsolódó tárgyak, mint pl. ruhadarabok és egyéb viselt tárgyak.

Összefoglalva, a 3. táblázatban szereplő, erősen eltérő szemantikájú nurisztáni lexémákat nem homonimáknak vélem, mert a jelentések egy perceptuális séma alapján kognitív szemantikai alapon összefüggenek. A hiányosan adatolt askun nyelvtől eltekintve, valamennyi nurisztáni nyelvről elmondható, hogy azonos szemantikai ösvények mentén zajlott a 'faág' lexéma metaforikus jelentésátteteleinek kialakulása. Ezeket a jelentésátteteleket leképezi a 'faág' lexéma grammatikalizációja, melynek során a praszun *čā* osztályozószó használata kiterjedt faágak osztályozói funkciójából a testrésznevekre, azokkal kapcsolatos ruházatra, továbbá társadalmi fogalomra (ági rokonság).

5.3. A 'fal' mint számnévi osztályozószó a nurisztániban

Az épületek vagy épületrészek megnevezése (mint pl. 'ház', 'fal') gyakran szolgál osztályozószóként a délkelet-ázsiai osztályozói rendszerű nyelvekben, valamint a kínaiában (l. Jiang 2017: 61–66). Továbbá az indiai szubkontinensen a munda nyelvcsaládban is előfordul a 'ház' szó osztályozóként: a mundariban *oŋa?* (Osada 2008: 115) és a ho nyelvben *owa?* (Anderson et al. 2008: 210). A fogalmi párhuzam kimutatható a nurisztáni nyelvekben is (az adatokat l. az 5. táblázatban).

5. táblázat: A 'fal' mint számlálószó épületekre a nurisztáni nyelvekben

nyelv (dialektus)		jelentés/funkció	forrás
wajgali (nisej)	<i>pur</i>	<u>számlálószó</u> házakra, helyiségekre	Degener 1998: 515
kati (kamviri, katavari)	<i>p'ur</i>	<u>számlálószó</u> épületekre	Strand 2011a, 2011b
praszun (Säic, Zumu, Pronz) (Dewa)	<i>pīrə</i>	'fal (külső)'	Morgenstierne 1949: 269
(Paški)	<i>pīr,</i> <i>pir'ē</i> <i>pīr</i>	'kőfal, karám állatok számára'	Buddruss – Degener 2015: 746

A wajgali nisej dialektusában a *pur* előfordul nemcsak épületek egészére vonatkoztatva (pl. *e pur amā* 'egy ház', *e pur šāl* 'egy istálló'), hanem épületrészre is, pl. *dü pur amā ... odi-šti* 'kétszintes felépítésű', amely előfordul járművel kapcsolatban is, mint pl. *sa moṭar eri dü pur amā* 'kétszintes teherautó' (l. Degener 1998: 279, no. 142). A praszunban a *pirē* helynevek második összetevőjeként is előfordul, ilyenkor az összetétel jelentése 'a hely, ahol karám van'. A praszun lexémával kapcsolatban Buddruss – Degener (2015: 746) utalnak az indoárja *pīṭha* 'szék, pad' jelentésű főnévre (CDIAL № 8222), amelynek **pēḍha-* és **pēḍḍha-* variánsai is vannak. Az alakváltozatok miatt Turner úgy gondolta, hogy ez kölcsönszó lehet az indoárjában. Turner ebben a szócikkben (Morgenstierne alapján) szintén említi a praszun *pīrə* 'fal' szót, de szerintem szemantikai szempontból kétséges, hogy ez a nurisztáni szó valóban összekapcsolható az indoárja 'szék, pad' jelentésű szavakkal.

A kati *pur* szóval kapcsolatban Strand két másik indoárja lexémára utal: *paura-* 'városi' (CDIAL № 8419) és *púra* 'erőd', RV *purī* 'erőd, város' (CDIAL № 8278). Osztom Strand véleményét, és én egy ősnurisztáni **purī* etimont feltételezek, amely a praszun magánhangzó-harmóniának megfelelő fejlődést mutat **purī* > **pirī* (majd később *pirə*). Ugyanakkor a praszunban szó elején csak akkor állhat *p*, hogyha az etimon eredetileg **pr-* kezdetű volt. Iráni összevetésben fontos lehet a khotáni *pira-* (< **pṛjo-* 'ház') szó, amelyet a Mallory – Adams enciklopédia (1997: 283) az anatóliai adatok (hettita *pēr* 'ház')²⁷ lehetséges párhuzamaként vet fel. További lehetőségeket tárgyal Blažek (2007: 345), amelyek között a 'fal' és a 'kő' jelentések összefüggése azért érdekes nurisztáni szempontból, mert a praszunban (P.) az *īr pir* 'kőréteg gerendából épített vegyes falban' (Buddruss – Degener 2015: 746) szintén ezt a szemantikai kapcsolatot mutatja. Ám mindezek ellenére a nurisztáni szavak indoeurópai etimológiai összefüggései egyelőre bizonytalanok. Ezért ezt a praszun szót olyan kölcsönszónak vélem, amely a **p > w* hangváltozás után került be a praszunba feltehetőleg a kati nyelvből. Nem kizárt, hogy a katiban és a wajgaliban is idegen eredetű, valószínűleg indoárja kölcsönszó.

Areális szempontból fontosnak tartom megemlíteni, hogy az indoárja *púra* 'erőd', RV *purī* 'erőd, város' szavaknak szerintem lehet dravida kapcsolata. Ráadásul a dravida lexémák szemantikailag közelebb állnak

²⁷ L. hettita *per / parm-* 'ház, háztartás' < ősanatóliai **Pér-r*, **Pr-n-ós* (Kloekhorst 2008: 666).

a nurisztáni szavakhoz, mivel jobban kötődnek a ház és épületbelső leírásához. Lásd tamil *purai* 'ház, lakóépület, kis szoba'; *pirai* 'fészer, gyár'; *puraiyan* 'ház, kunyhó, levélből épült lakhely'; *puraiyul* 'ház', mala-jalam *pura* 'ház (főként zsúpfedeles), kunyhó, szoba', kota *pore* 'zsúpfedél', tulu *porè*, *purè* 'tető, menyezet'; *pura* 'ház' (DED № 4294). A nurisztániban látható számlálószói vagy osztályozószói használatra azonban sem az indoárjában, sem a dravidában nem találtam párhuzamot.

6. Összefoglalás

Tanulmányomban terminológiai, kognitív nyelvészeti és areális szempontból vizsgáltam az osztályozószókat azzal a céllal, hogy a nurisztáni nyelvekben előforduló fajtaosztályozók elemzését megalapozzam. A tanulmány jelentőségét az adja, hogy a nurisztáni nyelvekben előforduló osztályozószókat ezidáig senki nem vizsgálta, a leíró grammatikák csupán utalnak a jelenlétükre. Az indoeurópai nyelvekre nem jellemző az osztályozószók használata, viszont az indoiráni nyelvekben előfordulnak, sőt a keleti indoárja nyelvekben és az indiai szubkontinens más, nem indoeurópai nyelveiben gyakoriak, ami valószínűleg a délkelet-ázsiai osztályozó nyelvek areális hatásának tudható be. Ezt támasztják alá az itt tárgyalt morfoszintaktikai vonások, amelyek tipológiai és konceptuális párhuzamot jelentenek a nurisztáni nyelvek és a tipikusan osztályozószókat használó nyelvek között, mint a kínai és a délkelet-ázsiai nyelvek.

A nurisztáni nyelvek nem tartoznak a klasszikus értelemben vett osztályozó nyelvek típusába, egyrészt azért, mert az osztályozószók használata nem kötelező. Másrészt a grammatikalizáció útján kialakult osztályozószók lexikai forrása viszonylag könnyen azonosítható, és ez az átláthatóság arra mutat, hogy az osztályozási rendszer a nurisztániban újkeletű. A nurisztáni nyelvekbe kódmásolással kerülhetett be ez a jelenség, mert az osztályozószók belső keletkezésűek (pl. a *ca* 'faág' esetében), viszont konceptuális párhuzamokat mutatnak a délkelet-ázsiai osztályozószókkal. Egyelőre nehéz megállapítani, hogy mely nyelv(ek) szolgált(ak) modellként a nurisztáni számnévi osztályozók kialakulásában. Ennek tisztázásához előrelépést jelenthet a dard és a pamíri nyelvek ez irányú tanulmányozása.

Irodalom

- Adams, Karen L. (1989), *Systems of numeral classification in the Mon-Khmer, Nicobarese and Asian subfamilies of Austroasiatic*. Australian National University, Canberra.
- Adams, Karen L. – Conklin, Nancy F. (1973), *Toward a theory of natural classification*. Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society (CLS 9). Chicago. 1–10.
- Agyagási Klára – Dékány Éva (2019), *Ótörök hatás a magyar osztályozószók kialakulásában*. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila – Pintér Lilla (szerk.), *Nyelvelmélet és kontaktológia 4*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Budapest – Piliscsaba. 41–75.
- Aikhenvald, Alexandra Y. (2000), *Classifiers: A typology of noun categorization devices*. Oxford University Press, Oxford.
- Anderson, Gregory D. S. (ed.) (2008), *The Munda languages*. Routledge, London – New York.
- Anderson, Gregory D. S. – Osada, Toshiki – Harrison, K. David (2008), *Ho and the other Kherwarian languages*. In: Anderson, Gregory D. S. (ed.), *The Munda Languages*. Routledge, London – New York. 195–255.
- Bashir, Elena L. (1988), *Topics in Kalasha syntax: an areal and typological perspective*. (PhD diss.) University of Michigan, Ann Arbor.
- Bauer, Brigitte L. M. (2017), *Nominal apposition in Indo-European: Its forms and functions, and its evolution in Latin-Romance*. Walter de Gruyter, Berlin – Boston.
- Beckwith, Christopher I. (2007), *Phoronyms: Classifiers, class nouns, and the pseudopartitive construction*. Peter Lang, New York – Washington – Baltimore – Bern.
- Benkő Loránd (szerk.) (1967–1984), *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I–IV*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Blažek, Václav (2007), *Recenzia*. Mallory, James P. – Adams, Douglas Q. (eds), *The Oxford introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European world*. Oxford University Press, Oxford – New York. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná = Linguistica Brunensia* 56 [2006], A55: 339–351.
- Blažek, Václav – Hegedűs, Irén (2012), *On the position of Nuristani within Indo-European*. In: Sukač, Roman – Ondřej Šefčík (eds), *The Sound of Indo-European 2: Papers on Indo-European Phonetics, Phonemics and Morphophonemics* ed. by. (LINCOS Studies in Indo-European Linguistics 41.) Lincom, München. 40–66.
- Bradley, David (2012), *The characteristics of the Burmic family of Tibeto-Burman*. *Language and Linguistics* 13/1: 171–192.

- Buddruss, Georg – Degener, Almuth (2015), *Materialen zur Prasun-Sprache des Afghanischen Hindukusch. Teil I: Texte und Glossar*. Harvard University Press, Cambridge, MA – London.
- Buddruss, Georg – Degener, Almuth (2017), *Materialen zur Prasun-Sprache des Afghanischen Hindukusch. Teil 2: Grammatik*. Harvard University Press, Cambridge, MA – London.
- Burrow, Thomas – Emeneau, Murray B. (1984), *A Dravidian etymological dictionary*. (2nd ed.) Clarendon Press, Oxford.
- Burusphat, Somsonge (2014), Plant-based numeral classifiers in Tai Dam. *Journal of the Southeast Asian Linguistics Society* 7: 52–63.
- CDIAL = Turner 1962–1966.
- Chappell, Hilary – Peyraube, Alain (2014), The history of Chinese grammars in Chinese and western scholarly traditions. *Language and History* 57: 107–136.
- Croft, William (1994), Semantic universals in classifier systems. *Word* 45/2: 145–171.
- DED = Burrow – Emeneau 1984.
- Degener, Almuth (1998), *Die Sprache von Nisheygram im afghanischen Hindukusch*. Harrassowitz, Wiesbaden.
- Dryer, Matthew S. – Haspelmath, Martin (eds) (2013), *The World Atlas of Language Structures Online*. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig. <https://wals.info/>
- Edkins, Joseph (1853), *A grammar of colloquial Chinese as exhibited in the Shanghai dialect*. Presbyterian Mission Press, Shanghai. [2nd ed. 1864, *A Grammar of the Chinese colloquial language commonly called the mandarin dialect*]. <https://archive.org/details/agrammarchinese00edkigoog/page/n145>
- Emeneau, Murray B. (1956), India as a linguistic area. *Language* 32/1: 3–16.
- Erbaugh, Mary S. (1986), Taking stock: The development of Chinese noun classifiers historically and in young children. In: Craig, Colette G. (ed.), *Noun classes and categorization: Proceedings of a symposium on categorization and noun classification*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins. 399–436.
- Erbaugh, Mary S. (2002), Classifiers are for specification: complementary functions for sortal and general classifiers in Cantonese and Mandarin. *Cahiers de linguistique – Asie orientale* 31/1: 33–69.
- Erbaugh, Mary S. (2006), Chinese classifiers: their use and acquisition. In: Li, Ping – Tan, Li Hai – Bates, Elizabeth – Tzeng, Ovid J. L. (eds), *The Handbook of East Asian Psycholinguistics. Volume 1: Chinese*. Cambridge University Press, Cambridge. 39–51.
- Fedden, Sebastian – Corbett, Greville G. (2017), Gender and classifiers in concurrent systems: Refining the typology of nominal classification. *Glossa: A Journal of General Linguistics* 2/1: 1–47.

- Gil, David (2013), Numeral classifiers. In: Dryer – Haspelmath (eds), s.p. <http://wals.info/chapter/55> (2020.04.23.)
- Goodglass, Harold – Klein, Jon B. – Jones, Derek K. (1966), Specific semantic word categories in aphasia. *Cortex* 2: 74–89.
- Greenberg, Joseph H. (1972 [1990]), Numeral classifiers and substantival number: problems in the genesis of a linguistic type. *Working Papers on Language Universals* 9: 2–39. (Repr. In: Denning, Keith – Kemmer, Suzanne (eds) (1990), *On language: Selected writings of Joseph H. Greenberg*. Stanford University Press, Stanford. 166–193.
- Grinevald, Colette (2000), A morpho-syntactic typology of classifiers. In: Senft (ed.), 50–92.
- Grinevald, Colette (2004), Classifiers. In: Booij, Geert – Lehmann, Christian – Mugdan, Joachim – Skopeteas, Stravros (eds), *Morphology. An international handbook on inflection and word-formation*, Vol. 2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1016–1031.
- Grjunberg, Aleksandr L. [Грюнберг, Александр Л.] (1980), Языки Восточного Гиндукуша. Язык кати: Тексты, грамматический очерк. Наука, Москва.
- Hackstein, Olav (2010), Apposition and nominal classification in Indo-European and beyond. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Hegedűs Irén (2011), A nurisztáni nyelvek genetikus osztályozásának alternatívái. In: Fekete Mária (szerk.), „...eleitől fogva” Régész – Tanár – Ember. A 75 éves Makkay János köszöntése [Specimina Nova Dissertationum Ex Instituto Historiae Antiquae Et Archaeologiae Universitatis Quinqueecclesiensis, Supplementum XI.] PTE BTK – Genianet, Pécs. 137–154.
- Hegedűs, Irén (2020), The etymology of Prasun *ü'pūn*. In: Bichlmeier, Harald – Šefčík, Ondřej – Sukač, Roman (eds), *Etymologus. Festschrift for Václav Blažek*. Baar Verlag, Hamburg. 211–224.
- Heine, Bernd – Kuteva, Tania (2004), *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Heine, Bernd – Nomachi, Motoki (2013), Contact-induced replication: some diagnostics. In: Robbeets – Cuyckens (eds), 67–100.
- Her, One-Soon – Hsieh, Chen-Tien (2010), On the semantic distinction between classifiers and measure words in Chinese. *Language and Linguistics* 11/3: 527–551.
- Her, One-Soon – Li, Bing-Tsiung (in press), A single origin of numeral classifiers in Asia and Pacific: A hypothesis. <http://www3.nccu.edu.tw/~osh/Single%20Origin.pdf>

- Her, One-Soon – Tang, Marc – Li, Bing-Tsiong (2019), Word order of numeral classifiers and numeral bases. Harmonization by multiplication. *STUF – Language Typology and Universals* 72/3: 421–452.
- Holmes, Brooke (2017), Pure life: The limits of the vegetal analogy in the Hippocratics and Galen. In: Wee, John Z. (ed.), *The comparable body. Analogy and metaphor in ancient Mesopotamia, Egypt, and Greco-Roman medicine*. Brill, Leiden – Boston. 358–386.
- Inglis, Douglas (2003), Conceptual structure of numeral classifiers in Thai. In: Casad, Eugene H. – Palmer, Gary B. (eds), *Cognitive linguistics and non-Indo-European languages*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York. 223–246.
- Jiang, Song (2017), *The semantics of Chinese classifiers and linguistic relativity*. Routledge, New York.
- Johanson, Lars (1999), The dynamics of code-copying in language encounters. In: Brendemoen, Bernt – Lanza, Elizabeth – Ryen, Else (eds), *Language encounters across time and space*. Novus Press, Oslo. 37–62.
- Johanson, Lars (2002), Contact-induced linguistic change in a code-copying framework. In: Jones, Mari – Esch, Edith (eds), *Language change: The interplay of internal, external and extralinguistic factors*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York. 285–313.
- Johanson, Lars (2013), Isomorphic processes: Grammaticalization and copying of grammatical elements. In: Robbeets – Cuyckens (eds), 101–109.
- Jones, Robert B. (1970), Classifier constructions in Southeast Asia. *Journal of the American Oriental Society* 90: 1–40.
- Joseph, Umbavu V. (2007), *Languages of the Greater Himalayan Region*. Vol. 1: Rabha. Brill, Leiden – Boston.
- Jurafsky, Daniel (1996), Universal tendencies in the semantics of the diminutive. *Language* 72/3: 533–578.
- Kemmerer, David – Tranel, Daniel (2008), Searching for the elusive neural substrates of body part terms: a neuropsychological study. *Cognitive Neuropsychology* 25/4: 601–629.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2819164/>
- Kießling, Roland (2018), Niger-Congo numeral classifiers in a diachronic perspective. In: McGregor – Wichmann (eds), 33–76.
- Kilarski, Marcin (2013), *Nominal Classification: A history of its study from the classical period to the present*. John Benjamins, Amsterdam – Philadelphia.
- Kilarski, Marcin – Tang, Marc (2018), The coalescence of grammatical gender and numeral classifiers in the general classifier wota in Nepali. *Proceedings of the Linguistic Society of America* (3) 56: 1–10. <https://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/PLSA/article/view/4352>
- Kloekhorst, Alwin (2008), *Etymological dictionary of the Hittite inherited lexicon*. Brill, Leiden – Boston.

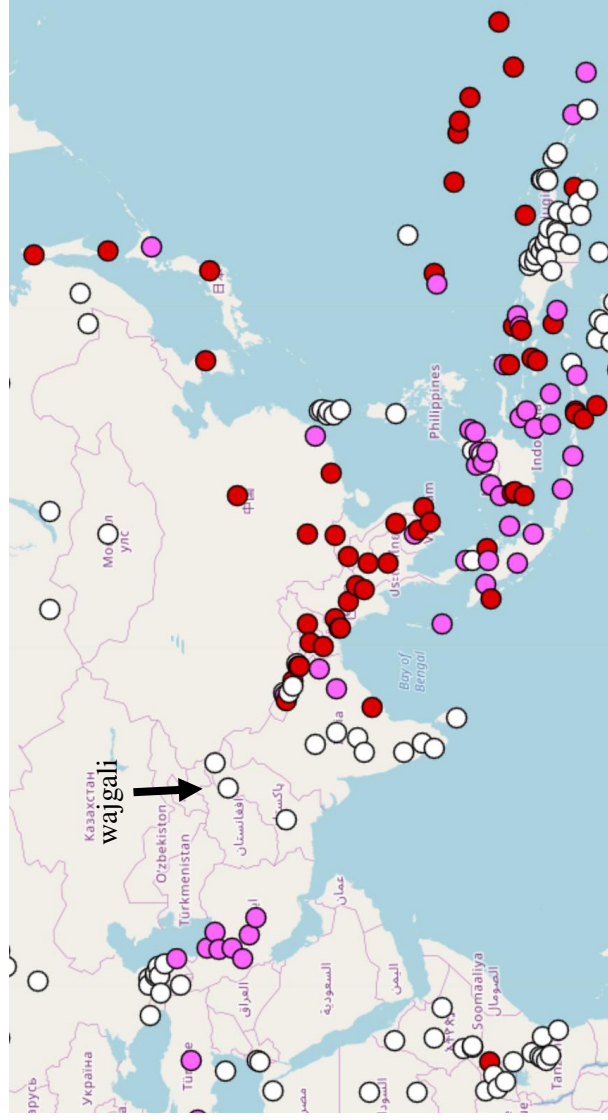
- Kumar, Ritesh – Lahiri, Bornini – Saha, Atanu – Shekhar, Sudhanshu (2011), The semantics of classifiers in some Indian languages. Proceedings of the 3rd students' conference of linguistics in India (SCONLI-3). https://www.academia.edu/7979372/The_Semantics_of_classifiers_in_some_Indian_Languages_co-authored_with_Bornini_Lahiri_Atanu_Saha_and_Sudhanshu_Shekhar_
- Lahiri, Bornini (2018), Classifiers in Surjapuri. *Jadavpur Journal of Languages and Linguistics* 2/1: 27–37. <http://jjll.jdvu.ac.in/journal/index.php/JJLL>
- Langacker, Ronald W. (2013), *Essentials of cognitive grammar*. Oxford University Press, Oxford.
- Langacker, Ronald W. (2017), *Ten lectures on the basics of Cognitive Grammar*. Brill, Leiden – Boston.
- Levy, Paulette (1994), How shape becomes grammar: On the semantics of part morphemes in Totonac. Max-Planck Institute for Psycholinguistics, Cognitive Anthropology Research Group, Nijmegen.
- Levy, Paulette (1999), From 'part' to 'shape': Incorporation in Totonac and the issue of classification by verbs. *International Journal of American Linguistics* 65/2: 127–175.
- Ligeti Lajos (szerk.) (1981), *Keleti nevek magyar helyesírása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Li, Peggy – Cheung, Pierina (2015), Acquisition of classifiers and the count-mass distinction, L1 (Mandarin). In: Sybesma, Rint – Behr, Wolfgang – Gu, Yueguo – Handel, Zev – Huang, James – Myers, James (eds), *Encyclopedia of Chinese Language and Linguistics*. Brill, Leiden. http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_000101
- Li, XuPing (2013), Numeral classifiers in Chinese: The syntax-semantics interface. De Gruyter Mouton, Berlin – Boston.
- Liang, Neal Szu-Yen (2008), The acquisition of Chinese shape classifiers by L2 adult learners. In: Chan, Marjorie K.M. – Kang, Hana (eds), *Proceedings of the 20th North American conference on Chinese linguistics (NACCL-20) 2008*. Volume 1. The Ohio State University, Columbus. 309–326.
- Lobben, Marit (2012), Semantic classification in category-specific semantic impairments reflected in the typology of Bantu noun class systems. In: Connell, Bruce – Nicholas Rolle (eds), *Selected proceedings of the 41st annual conference on African linguistics*. Cascadilla Proceedings Project, Somerville. 128–140.
- Löbel, Elisabeth (1996), *Klassifikatoren. Eine Fallstudie am Beispiel des Vietnamesischen*. Habilitationsschrift, Universität Köln.
- Los Reyes, Antonio de (1593), *Arte en lengva mixteca*. Pedro Balli, Mexico. http://www.balsas-nahuatl.org/mixtec/Electronic-texts-and-bibliography/Texts/Antonio-de-los-reyes_1890_Arte-en-lengua-mixteca.pdf

- Mallory, James P. – Douglas Q. Adams (1997), *The encyclopedia of Indo-European culture*. Fitzroy Dearborn, London.
- Mañano, Melchior de (1620–1621), *Arte de la lengua Chiõ Chiu* [Grammar of the Chiõ Chiu Language]. Manuscript № 1027, Universitat di Barcelona, Bibliotheca patrimonial digital.
<https://bipadi.ub.edu/digital/collection/manuscripts/id/29690>
- Matthews, David (1998), *A course in Nepali*. (2nd ed.) School of Oriental and African Studies, London.
- McGregor, William B. – Wichmann, Søren K. (eds) (2018), *The diachrony of classification systems*. John Benjamins, Amsterdam – Philadelphia.
- Morgenstierne, Georg (1929), The language of the Ashkun Kafirs. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 2: 192–289.
- Morgenstierne, Georg (1934), Additional notes on Ashkun. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 7: 56–135.
- Morgenstierne, Georg (1945), Indo-European *k* in Kafir. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 13: 225–238.
- Morgenstierne, Georg (1949), The language of the Prasun Kafirs. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 15: 188–334.
- Morgenstierne, Georg (1954), The Waigali language. *Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap* 17: 146–324.
- Nichols, Johanna (1992), *Linguistic diversity in space and time*. The University of Chicago Press, Chicago – London.
- OED = Oxford English Dictionary Online. Third Edition. Oxford University Press, Oxford.
- Osada, Toshiaki (2008), Mundari. In: Anderson (ed.): 99–164.
- Pfeiler, Barbara (2009), The acquisition of numeral classifiers and optional plural marking in Yucatec Maya. In: Stephany, Ursula – Maria D. Voeikova (eds), *Development of nominal inflection in first language acquisition*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York. 91–111.
- Pham, Giang – Kohnert, Kathryn (2008), A corpus-based analysis of Vietnamese 'classifiers' *con* and *cái*. *Mon-Khmer Studies* 38: 161–171.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6326581/>
- Placzek, James A. (1978), *Classifiers in Standard Thai: A study of semantic relations between headwords and classifiers*. (MA thesis) Vancouver, B.C.: University of British Columbia, Department of Linguistics.
<https://open.library.ubc.ca/media/download/pdf/831/1.0094442/1>
- Placzek, James A. (1984), *Perceptual and cultural salience in noun classification: the puzzling case of standard Thai lêm*. (PhD dissertation) Vancouver, B.C.: University of British Columbia.
<https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0076994>

- Placzek, James A. (1992), The perceptual foundation of the Thai classifier system. In: Compton, Carol J. – John F. Hartmann (eds), *Papers on Tai Languages, Linguistics, and Literatures in Honor of William J. Gedney on his 77th Birthday*. DeKalb, IL: Center for Southeast Asian Studies, Northern Illinois University. 154–167. <http://sealang.net/sala/archives/pdf8/placzek1992perceptual.pdf>
- Pokharel, Madhav P. (2010), Noun class agreement in Nepali. *Kobe Papers in Linguistics* 7: 40–59. <http://www.lib.kobe-u.ac.jp/repository/81001857.pdf>
- Riccardi, Theodore. (2003), Nepali. In: Cardona – Jain (eds), (2003), *The Indo-Aryan languages*. Routledge, London – New York. 538–580.
- Robbeets, Martine – Cuyckens, Hubert (eds) (2013), *Shared grammaticalization: With special focus on the Transeurasian languages*. John Benjamins, Amsterdam – Philadelphia.
- Seifart, Frank (2018), The semantic reduction of the noun universe and the diachrony of nominal classification. In: McGregor – Wichmann (eds), 9–32.
- Senft, Gunter (1996), *Classificatory particles in Kilivila*. Oxford University Press, New York – Oxford.
- Senft, Gunter (ed.) (2000), *Systems of nominal classification*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Shie, Jian-Shiung (2003) Figurative extension of Chinese classifiers. *Journal of Da-Yeh University* 12/2: 73–83. <http://libwri.nhu.edu.tw:8081/Ejournal/AL01120207.pdf>
- Steever, Sanford B. (ed.) (1998), *The Dravidian languages*. Routledge, London – New York.
- Stilo, Donald L. (2018), Numeral classifier systems in the Araxes-Iran linguistic area. In: McGregor – Wichmann (eds), 135–164.
- Strand, Richard F. (2010), The evolution of the Nuristâni languages (Last updated 11 September 2010) <http://nuristan.info/Nuristani/NuristaniEvolution.html>
- Strand, Richard F. (2011a), *Kâm'iri lexicon* (Last modified 6 December 2011) <http://nuristan.info/lngFrameL.html>
- Strand, Richard F. (2011b), *Kât'a-vari lexicon* (Last modified 6 December 2011) <http://nuristan.info/lngFrameL.html>
- Strand, Richard F. (2011c), *Šanu-vi:ri lexicon*. (Last modified 6 December 2011) <http://nuristan.info/lngFrameL.html>
- Strand, Richard F. (2011d), *Nišey-alâ lexicon*. (Last modified 6 December 2011) <http://nuristan.info/lngFrameL.html>
- Strand, Richard F. (2013), *Nuristâni etymological lexicon*. Version 2, 18 March 2013 (last modified 20 January 2016) <http://nuristan.info/lngFrameL.html>

- Summers, James (1863), A handbook of the Chinese language: Prepared with a view to initiate the student of Chinese in the rudiments of this language, and to supply materials for his early studies. At the University Press, Oxford.
<https://archive.org/details/handbookofchines00summuoft/page/n87>
- Tai, James H-Y. – Wang, Lianqing (1990), A semantic study of the classifier *tiao* (條). *Journal of the Chinese Language Teachers Association* 25/1: 35–56.
- TESz, I. Benkő 1967–1976.
- Tikkanen, Bertil (2008), Some areal phonological isoglosses in the transit zone between South and Central Asia. In: Israr-Ud-Din (ed.), *Proceedings of the third international Hindu Kush cultural conference*. Oxford University Press, Oxford. 250–262.
- Turner, Ralph L. (1962–1966), *A comparative dictionary of the Indo-Aryan languages*, Vols. 1–4. Oxford University Press, London.
<http://dsal.uchicago.edu/dictionaries/soas/>
- Xing, Janet Z. (2012), Semantic change in the grammaticalization of classifiers in Mandarin Chinese. In: Xing, Janet Z. (ed.), *Newest trends in the study of grammaticalization and lexicalization in Chinese*. De Gruyter Mouton, Berlin – Boston, 169–214.
- Yamamoto, Kasumi (2005), *The acquisition of numeral classifiers. The case of Japanese children*. De Gruyter Mouton, Berlin – Boston.
- Zavala, Roberto (2000), Multiple classifier system in Akatek (Mayan). In: Senft (ed.), 114–146.

Függelék: A WALS adatbázisa szerint a vajgali nyelvben nincsenek osztályozósók

Számnévi osztályozók használata

sötét szürke = kötelező

szürkés = nem kötelező

fehér = nem fordul elő

Forrás: WALS <https://wals.info/feature/55A#3/25.23/103.57> (2019. június 28.)

Nyelvek száma összesen: 400

78

62

260